

בס"ד

על מ"ח קנייני התורה > מסכתאבא פריק
בד
מקבלים
תורה
חג מתן תורה

מרכז "שלום לעם"

מבוא

בפתח חג שבועות "זמן מתן תורה", אין מתאים מלימוד הדרכים לקניית התורה, כפי שהם מפורטים בסוף מסכת אבות, ומוכרים בכינוי "מ"ח קניינים".

בפתח המשנה נאמר: "וְהַתּוֹרָה נִקְנִית בְּאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה דְּבָרִים". הביטוי "קניית" אינו מקרי. דברי חכמים הם מדויקים מאוד. קניין הוא עניין שיש בו משמעות תודעתית עמוקה. אדם מבצע קניין בדברים שהם חיצוניים אליו, חפצים, קרקעות ובעלי חיים, והם הופכים להיות "שלו". במעשה הקניין הם עוברים מרשות אחת לרשות אחרת.

לא מדובר רק בעניין טכני. על הקונה להיות "מודע" לפעולת הקניין שיש בה גם זכות וגם אחריות. לדוגמה: אדם שקנה פרה, יכול להשתמש מרגע הקנייה בחלב של אותה הפרה, אך הוא גם נעשה אחראי לנזקים שתגרום הפרה לאחרים.

וכך גם לעניין התורה. התורה שייכת במקורה להקב"ה שהוא "נותן התורה", אלא שהוא נותן אותה לנו. כפי שאנו מברכים בכל יום "נותן התורה".

אך עדיין, אין די בכך שהקב"ה נותן לנו את התורה. בכדי שהתורה אכן תעבור לרשותנו ותהפוך ל"קניין" שלנו, אנו נדרשים לקבל תודעה של "קונה", תחושת בעלות ואחריות פנימית שבה התורה הופכת להיות חלק בלתי נפרד מאיתנו. ונעשית קניין בנפשנו. וכפי שהיו אומרים על גדולי הדורות שגופם הוא גוף של תורה.

ולשם כך, נדרשים "ארבעים ושמנה דברים". תהליך התפתחות שבו לומד התורה מתקדם לקראת "קניין מלא" של התורה.

ואכן, אם נתבונן במשנה זו, נבחין כי המשנה פותחת בדברים פשוטים ובסיסיים כמו: בתלמוד, בשמיעת האוזן, בעריכת שפתיים. שהם השלב ההתחלתי הנדרש ממי שמבקש לקנות תורה. ורק אחר כך מציבה לנו תנאים נוספים "למתקדמים" כמו: אימה יראה, טהרה, וכולי.

אפשר גם להבחין בקלות, כי רשימת המ"ח נחלקת לשניים: החלק הראשון כולו עוסק בעניינים שיש בהם דרישה אקטיבית, מעשית או מחשבתית. כלומר, הלומד נדרש לבצע פעולה פיזית נפשית או תודעתית.

ואילו החלק השני, נכתב ברובו בלשון פאסיבית. ובחלק מהדברים אף ניכר באופן ברור שהם "תוצאות", כמו "אהוב", "אהב את המקום", ו"אהב את הבריות". כלומר, שמי שלומד תורה זוכה בהם.

הסיבה לכך היא מפני שמ"ח הדברים אינם עניין טכני שאפשר להשיג בפשטות, אלא תהליך מתמשך, הדורש תשומת לב והשקעה. ומי שמתמיד בתהליך ומתפתח בלימוד התורה בצורה נכונה, בסופו של דבר יגיע לתוצאה של התפתחות נפשית ורוחנית, שהוא לא היה יכול להגיע אליה בלי התהליך שעבר.

ומאידך, אותה התוצאה, היא גם זו שמאפשרת לו להמשיך ולהתפתח ולצמוח עוד בתורה עד שהיא תהיה "קניין מלא" בנפשו, ברוחו, בגופו. ולכן שני החלקים של המשנה הם תהליך אחד מתמשך של סיבה ותוצאה הקשור זה בזה, וכך מתרחש בנפשו של הלומד תהליך "קבלת תורה". הלוואי ונזכה!

*

חיבור תמציתי זה אינו מתיימר לפרש לעומק את כוונת חכמים במשנה זו, אלא להנגיש בשפה פשוטה ובהירה את הדברים על פי מגוון פרשני המשנה, ולאפשר לכל המבקש לקנות תורה, להכיר את הדרכים שהציגו בפנינו לומדי התורה הגדולים ביותר, חכמינו זכרונם לברכה.

*

קיימות גירסאות שונות לגבי צורת החלוקה, וסדר הדברים שבמשנה, במהדורה זו הצגנו רשימה ארוכה יותר מארבעים ושמונה, והיא תוצאה משולבת של כמה גירסאות.

*

יהי רצון שיערבו דברי התורה בפינו, ונהיה אנחנו וצאצאינו, כולנו יודעי שמו, ולומדי תורתו לשמה.

חג שמח!
הרב חיים הלל
יו"ר מרכז "שלום לעם"

"בפרק ו' מפרקי אבות שנינו ארבעים ושמונה דברים שבהם התורה נקנית.
ובעלי המוסר תלמידי הגאון רבי ישראל סלנטר זצוק"ל
היו עובדים לקנות לעצמם כל המ"ח דברים
בימי ספירת העומר
כל יום על דבר אחד.
וביום האחרון היו חוזרים על כל המ"ח דברים".
(חכמת המצפון)

ליקוט ועריכה: חיים הלל, יצחק בלוך | הגהה: שלמה רוזנברג | עיצוב: חני כהן

כל הזכויות שמורות למרכז "שלום לעם"
רחוב בני ברית 18 ירושלים
02-5022881 | דוא"ל: shalomlm@zahav.net.il

גְּדוּלַּה תּוֹרָה

יותר מן הכהונה ומן המלכות,
שהמלכות נקנית בשלשים מעלות,
והכהונה בעשרים וארבע,

והתורה נקנית
בארבעים ושמונה דברים,

ואלו הן:

- בתלמוד
- בשמיעת האזן
- בעריכת שפתיים
- בבנינת הלב
- באימה
- ביראה
- בענוה
- בשמחה
- בטהרה
- בשמוש חכמים
- בדקדוק חברים
- בפלפול התלמידים
- בישוב
- במקרא
- במשנה
- במעוט סחורה
- במעוט דרך ארץ
- במעוט תענוג
- במעוט שנה
- במעוט שיחה
- במעוט שחוק
- בארך אפים
- בלב טוב
- באמונת חכמים
- בקבלת היסורין
- המכיר את מקומו
- והשמח בחלקו
- והעושה סיג לדבריו
- ואינו מחזיק טובה לעצמו
- אהוב
- אוהב את המקום
- אוהב את הבריות
- אוהב את הצדקות
- אוהב את המישרים
- אוהב את התוכחות
- ומתרחק מן הכבוד
- ולא מגיס לבו בתלמודו
- ואינו שמח בהוראה
- נושא בעל עם חברו
- ומכריעו לכף זכות
- ומעמידו על האמת
- ומעמידו על השלום
- ומתישב לבו בתלמודו
- שואל ומשיב
- שומע ומוסיף
- הלומד על מנת ללמד
- והלומד על מנת לעשות
- המחכים את רבו
- והמכונן את שמועתו
- והאומר דבר בשם אומרו

בתלמוד

ראשית דבר צריך ללמוד,
מי שאינו לומד, איך ידע?!

תורה איננה סגולה, גם לא ירושה,
כך אמרו חכמים:
"התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך".

אם אתה מבקש לקנות תורה -
עליך ללמוד תורה,
לא לקרוא, לא לרפרף, לא רק לשמוע,
ללמוד.
ברצינות, ביסודיות, בעיון.
בכמות ובאיכות.
ומי שלומד יודע!

"בְּרוּךְ אַתָּה ה' לְמַדְנִי חֻקֶּיךָ" (תהלים קיט, ב)

ראשית דבר, שב תלמוד!

- ★ עליך להיות תלמיד באופן קבוע, הגדר לעצמך יעד ללימוד ולך על זה בדצינות.
- ★ בחר לך ספר שלבך נמשך אליו, מתאים לדמה שלך, וגם מאתגר אותך.
- ★ אל תיבהל מחוסר ההבנה שלך, אל תרפה כשקשה לך, ככל שתלמד הדברים יתבהרו.
- ★ בשעת הלימוד דאג לסביבה שקטה, ומנע מעצמך ככל האפשר הסחות דעת.
- ★ בתחילת הלימוד אתה עלול לפגוש הסחות דעת, אולם ככל שתתמיד בעקביות, כך הן יעלמו.

אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה
והקרן קיימת לו לעולם הבא:
כיבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והבאת שלום בין אדם לחברו;
ותלמוד תורה כנגד כולם.

(משנה פאה א, א)

*

"...שאם היו בני אדם מרגישין במתיקות ועריבות טוב התורה,
היו משתגעים ומתלהטים אחריה,
ולא יחשב בעיניהם מלוא עולם כסף וזהב למאומה,
כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם"

(רבי חיים בן עטר, אור החיים)

בשמיעת האזן

האזון השומעת קולטת מסרים מהסביבה,
היא שומעת את הנאמר,
ויודעת גם להעביר את הדקויות שבין המילים.
את השתיקות, הצלילים, את המנגינה...

אם באמת חפץ תורה אתה, ומבקש לדעת אותה,
לא מספיק ללמוד לבד, לעצמך,
עליך לפתוח את עצמך לקבל,
לשמוע דברי תורה מפי גדולים ממך,
מפי אנשים שכבר למדו תורה.
לשמוע ולהקשיב.
הדברים שתשמע יחלחלו,
אתה תבין, הידיעה תתרחב,
והתורה שבך תתברך.

"הטו אֶזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי, שְׁמָעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם, וְאֶכְרְתָה לָכֶם בְּרִית עוֹלָם,
חֶסֶדִי דָוָד הַנְּאֻמָּנִים" (ישעיהו נה, ג)

תשמע. תהיה קשוב. זה גם יחלחל ותבין.

- ★ סגל לעצמך מצב "הקשבה", התרגל להקשיב לאנשים חכמים בתורה, גם אם אתה לא מבין, זה מחלחל.
- ★ אל תמהר לשפוט את מה שאתה שומע לפי מה שאתה כבר יודע, שמור על ראש פתוח.
- ★ כשאתה שומע, עשה זאת מתוך שקט פנימי, נסה להקשיב גם למה שבין המילים.
- ★ צא מנקודת הנחה שיש דברים שאתה עדיין לא מבין ויודע, אתה לא חייב להסכים, אבל חשוב שתשמע.
- ★ למילים יש כוח, חשוב שתשמע דיבורים שנותנים כוח, מאנשים עם דיבור טוב ולב רחב.

רבי דוסא בן הרכינס...
ראה את רבי יהושע וקרא עליו: "את מי יורה דעה".
זכור אני שהיתה אמו מולכת עריסתו לבית הכנסת,
בשביל שיתדבקו אזניו בדברי תורה.

(ירושלמי יבמות א, ו)

*

רבי לוי אמר:
האוזן לגוף כקינקל לכלים [כלי מתכת מלא נקבים]
שכן הקינקל, כמה כלים [בגדים] ניתנין עליו,
ואת נותן מוגמר [גחלים עם בשמים] תחתיו וכולם מתעשנים [ומקבלים
ריח טוב]

כך, מאתים וארבעים ושמונה איברים שבאדם הזה,
על ידי האוזן כולן חייין.
מניין? שנאמר "שְׁמָעוּ וְתַחֲיוּ נַפְשְׁכֶם"

אמר הקב"ה: אם הטית אזנך לתורה, כשתבא לפתוח בדברי תורה,
הכל משתתקים לפניך ושומעים דבריך, כשם שהטית אזנך לשמוע דברי
תורה.

ומהיכן את למד?
ממשה רבינו. שעל ידי שהטה אזנו לתורה, בשעה שבא לפתוח בדברי תורה,
נשתתקו העליונים ותחתונים והאזינו דבריו.

מנין? ממה שקרינו בענין: "הָאָזְנוּ הַשָּׁמַיִם וְאֵדְבָרָה..."

(דברים רבה י)

בעריכת שפתיים

לדיבור יש כוח,
מילים הן ביטוי מעשי של מחשבות.
הדיבור שלך מנכיח את המחשבה,
דרך הבל הפה היוצר מציאות.

התורה איננה ספר קריאה,
לא מרפרפים בה בעיניים,
יש צורך ב"עריכת שפתיים" -
להוציא את המילים,
בבירור, ברהיטות, במתיקות,
לתת להם לעבור דרך הגוף,
ולחלחל חזרה פנימה.

והדיבור הלוא מסייע גם לזיכרון.

"פי צדיק יתגה חכמה ולשונו תדבר משפט" (תהלים לז, ל)

למד עם הלב וקרא עם השפתיים!

- ★ קריאה היא עניין נפלא, אבל הדיבור משדדג את הקריאה, השתמש בכוח הדיבור בזמן הלימוד.
- ★ הקפד להוציא מילים בהירות וברורות, קרא בקול כאילו אתה מלמד משהו אחר.
- ★ שים לב למנגינה, הכנס נשמה לתוך המילים שבספר, תן להם להדהד בתוכך, במחשבה ובדיבור.
- ★ ככל שתתרגל לקרוא בקול ובבהירות, תגלה שאתה גם זוכר הרבה יותר, וגם שהמילים מחלחלות ומשנות אותך מבפנים.
- ★ ובסיום הלימוד, תערוך את הדברים שלמדת, סכם לעצמך את הדברים במילים ברורות.

"ברוריה אשכחתיה לההוא תלמידא דהוה קא גריס בלחישא
[ברוריה, אשתו של רבי מאיר, נתקלה בתלמיד שהיה חוזר על תלמודו בלחש]

בטשה ביה! [בעטה בו]

אמרה ליה: לא כך כתוב 'ערוכה בכל ושמורה'?!
אם ערוכה ברמ"ח אברים שלך משתמרת.
ואם לאו אינה משתמרת.

(עירובין נג)

*

תנא, תלמיד אחד היה לרבי אליעזר, שהיה שונה בלחש,
לאחר ג' שנים שכח תלמודו

(עירובין נד)

לימוד תורה הוא תהליך,
תחילתו של לימוד תורה הוא אמנם חיצוני,
קודם כל לימוד, אחר כך שמיעה
גם השפתיים יתחברו ויפעלו את פעולתם.
אבל ההזמנה האמיתית היא לצלול פנימה,
להעמיק, לתת לדברים לחלחל עמוק
לא להישאר עם החיצוניות בלבד.
ומכאן ואילך, התהליך הולך ומעמיק.

בְּבִינַת הַלֵּב

בינה היא ההבנה,
היכולת הלוגית להבין דבר מתוך דבר,
לבנות בניינים מתוך חומרי היסוד.

בכל החכמות נדרש אדם לבינת השכל,
לתהליך לוגי רציונלי של חקירה והסקת מסקנות.
אולם,

התורה דורשת גם בינה מסוג אחר:
"בינת הלב",

התבוננות של הלב,
הבְּנִיָּה של האינטואיציה הפנימית,
חיבור עמוק פנימי,

והלב תמיד יודע מתי הדברים מתיישבים על הלב.
אל תניח את הלימוד עד שהדברים יתיישבו על הלב.

"כִּי קָרוֹב אֵלַי תְּדַבֵּר מְאֹד בְּפִיךָ וּבְלִבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ" (דברים ל, יד)

לימוד תורה אינו לימוד של הגיון, אלא של לב!

★ כדי שדברי התורה יתיישבו על הלב, נסה גם "להרגיש" את מה שאתה לומד,
ולא רק "להבין".

★ התבונן בדברים שאתה לומד, נסה להוציא מהם תובנות והבנות נוספות
לחיים.

★ שאל את עצמך - היכן אני פוגש בחיי היום יום את מה שלמדתי, איפה זה
יכול להתחבר אליי?

★ כשאתה מבקש את האמת בתוכך, אתה גם מוצא אותה.

★ ה"רגש" שלך הוא כוח מניע חזק, כדאי לרתום אותו לאפיקים של בנייה
ולמידה אמיתית.

ואל זה כוון מה שאמר הכתוב "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיו ובלבבך" וגו'
כלומר, תדע אימתי קרוב אליך הדבר -
כמאן דמנחא בכיסתיה [כאילו מונח בכיסך],
כאשר תחזור בפיו ובלבבך.
כלומר, שיש שם עריכת שפתים וכוונת הלב,
כי עריכת שפתים בלא כוונת הלב איננה שוה לו...
(מדרש שמואל)

*

"תִּטֶּה לְפִי לְתַבּוּנָה"
תבונה היא בין בחכמה ובין בבינה
כאשר יבין הדבר על בוריו נקרא תבונה,
ולתבין הדבר על בוריו צריך הטית לב, כי הלב מבין,
לכך אמר תטה לבך לתבונה, והיא התבונה של חכמה,
והיינו לתבין הדבר שקיבל מרבותיו על בוריו.
(ביאור הגר"א למשלי)

.....

הקניינים הבאים הם –
האימה והיראה,
שני דברים שיש שמחברים אותם כאחד,
ותבליתם –
הכנה נפשית ללימוד שדורש –
לב, רגש, נשמה.
לימוד שדורש את כל כולו של האדם.
התמסרות טוטאלית.

האימה והיראה הם –
המוטיבציה הנפשית הנדרשת מן הלומד.

.....

בַּאִמָּה

אם יש בכך "בינת הלב",
אתה מתבונן בעצמך ובחיים,
ומבין את גודל האחריות המוטלת על כתפך,
שהרי "לחיות" זה דבר רציני מאוד.
אתה חושש מן החטא,
אתה מפחד להחטיא את המטרה.
ואתה גם מבין שהתורה היא עניין רציני מאוד -
שהמטרה שלה היא להנחות אותך בדרך החיים,
להציל אותך ואת נשמתך מאיומים קיומיים.

אדם שלומד תורה מתוך תחושת אימה,
מתוך תחושת רצינות ואחריות גדולה מאוד,
הוא אדם שגם ימצא בתורה מרגוע לנפשו,
היא תתווה בפניו את הדרך,
היא תנחה אותו לזהירות ואחריות,
ותציל אותו מנפילה במקומות שהיה עלול להיכשל בהם.

"תֹּרַת ה' תְּמִימָה מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ, עֲדוּת ה' נֶאֱמָנָה מְחַכֶּמֶת פֶּתִי" (תהלים יט, ח)

החיים הם עניין רציני, התורה היא תורת חיים, התייחס ברצינות!

- ★ כשאתה ניגש ללימוד התורה, עצור והתבונן במהות הפנימית של התורה, זה לא עוד ספר!!!
- ★ לימוד התורה הוא עניין רציני, עשה זאת ברצינות, מתוך אחריות, דריכות וזהירות.
- ★ התייחסות רצינית לתורה תאפשר לך לגלות בה עוד ועוד רבדים ועומקים חדשים.
- ★ כשאתה ניגש ללימוד תורה ברצינות הראויה, אתה מאפשר לעצמך להתרגש כל פעם מחדש!
- ★ הגישה ללימוד צריכה להיות עם הבנה ש-ל"אמת" יש עוצמה שיכולה לזעזע תפיסות עולם ישנות.

והוי מתאבק בעפר רגליהם כיצד?
בזמן שתלמיד חכם נכנס לעיר, אל תאמר איני צריך לו. אלא לך אצלו.
ואל תשב עמו לא על גבי המיטה, ולא על הכסא, ולא על הספסל.
אלא שב לפניו על הארץ.
וכל דבר שיצא מפיו קבלהו עליך באימה ביראה ברדת ובזיע,
כדרך שקבלו אבותינו מהר סיני באימה ביראה ברדת ובזיע.
(אבות דרבי נתן ו)

*

בשם האל הגדול, הגיבור והנורא, אתחיל לכתוב חידושים בפירוש התורה.
באימה, ביראה, ברדת, בזיע, במורא...
ונפשי יודעת מאוד ידיעה ברורה שאין ביצת הנמלה כנגד הגלגל העליון
צעירה (-קטנה) - כאשר חוכמתי קטנה ודעתי קצרה
כנגד סתרי תורה הצפונים בביתה, הטמונים בחדרה.
(רמב"ן, בהקדמה לפירושו לתורה)

בִּירְאָה

ישנם שני סוגי "יראה":
הנמוכה יותר, היא "יראת החטא",
אדם מפחד מן החטא,
משום שהוא מפחד מהמחיר שיצטרך לשלם.
אדם שכזה רוצה לחטוא, אך הפחד עוצר בעדו.

אולם יראה גבוהה יותר היא "יראת הרוממות",
האדם מבין כמה גבוהים השמיים, מה נשגבת הרוח,
הוא מרגיש בכל עצמותיו את גדולתו של הבורא -
ויראה של התפעמות אדירה ממלאת את לבו.
אדם שיש בו יראה שכזו -
אינו מסוגל לחטוא.
הוא מתבייש.

גם לימוד התורה צריך לבוא מתוך יראה פנימית,
כל אדם, בהתאם לדרגתו הרוחנית.
ורצוי מאוד שתהיה זו יראה של התפעמות.
שגדולתה של התורה, וגדולתם של חכמי התורה -
תמלא את לבו של הלומד בהתפעמות,
ותגרום לו לרצות בה בכל מאודו ונפשו.

"רֵאשִׁית חֲכָמָה יִרְאָת ה', שֶׁכֵּל טוֹב לְכָל עֲשִׂיהֶם,
תְּהִלָּתוֹ עֲמֻדַת לְעֵד" (תהלים קיא, י)

ראה את העוצמה שבכריאה ושבתורה, והתמלא ביראה!

- ★ גש אל הלימוד ביראת כבוד, מתוך התפעמות אל מול החכמה הטמונה בה.
- ★ התבונן בעצמך אל מול גדולתו של "נותן התורה", ואל מול עוצמת התורה, וכך תיגש ללמוד.
- ★ התייחס אל לימוד התורה כאל דבר מספיק חשוב, כדי שלא תרצה לפספס ממנו דבר.
- ★ הפחד שמא תחמיץ משהו משמעותי, הוא פחד שמביא איתו דחף חיובי וטוב.
- ★ אם תצליח להגיע לתחושת "יראה" מול התורה, זהו סימן שיש לך "ראיה" עמוקה יותר.

רבי חנינא בן דוסא אומר:
כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת.
וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו, אין חכמתו מתקיימת.
(אבות ג, ט)

*

אמר רבה בר רב הונא:
כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים
דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות
ומפתחות החיצונות לא מסרו לו.
בהי עייל?! [באיזה שער יכנס?] (שבת לא)

בענוה

היראה והענווה כרוכים זה בזה,
מי שמאפשר לעצמו לחיות בהתפעמות,
לעמוד ביראה מול הנשגב ממנו,
הוא זה שיש בו ענווה.

מי שיש בו ענווה אינו מייחס לעצמו את הצלחותיו,
הוא מכיר בערכו, ויודע את יתרונותיו,
אולם הוא מכיר היטב גם את חסרונותיו,
הוא בא לעולם למלא תפקיד,
והוא מוכן ללמוד מכל אדם.

תורה לומדים בענווה.
מי שמבקש לשתות מים צריך להנמיך את עצמו
המים החיים יבואו תמיד מלמעלה למטה.
התורה, אף היא תורת חיים,
היא דורשת ענווה.
ללמוד מכל אדם,
בלי אגו וגאווה פסולה.

והר סיני, הנמוך מכל ההרים, יעיד,
שעליו ניתנה תורה,
על ידי משה שהצטיין בענווה.

"עֲקֹב עֲנֹה יִרְאֵת ה', עֲשֹׂר וְכָבוֹד וְחַיִּים" (משלי כב, ד)

כדי לקבל תורה עליונה, עליך להנמיך את עצמך!

- ★ בוא אל הלימוד כמו "כלי" עם מוכנות לקבל, אחר כך תוכל גם להשפיע.
- ★ כשאתה מוכן לקבל את העובדה שאתה לא הכי חכם, אתה מתחיל להיות חכם.
- ★ גם כשאתה מצליח בלימוד אל תעוף על עצמך, לא אתה יצרת את השכל של עצמך.
- ★ זכור, התורה שייכת לכולם, אין לאף אחד בעלות עליה, גם לא לך.
- ★ אם אתה רוצה לפגוש "אמת", עליך לבוא עם האמת הפשוטה שלך, בלי תוספות מיותרות.

מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן?
מפני שנוחין ועלובין היו ושונין דבריהן ודברי בית שמאי.
ולא עוד, אלא, שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן...

ללמדך, שכל המשפיל עצמו הקב"ה מגביהו,
וכל המגביה עצמו הקב"ה משפילו... (עירובין יג ב)

*

אמר רבי חנינא בר אידי: למה נמשלו דברי תורה למים?
דכתיב: "הוי כל צמא לכו למים"

לומר לך: מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך,
אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה. (תענית ז)

בְּשִׂמְחָה

האימה, היראה, הענווה,
עלולים להשכיח מהלומד את הזכות שנפלה בחלקו,
הוא לא עוסק בחכמת אדם,
הוא לא לומד תורות אנושיות...
התורה היא חכמה אלוהית,
מטרתה להעצים, לטפח ולפתח,
לגלות את הכוחות הפנימיים שבאדם
ולאפשר לעוסק בהם לצמוח ולגדול.
ועניין זה עצמו -
יש בו כדי למלא את האדם בשמחה גדולה.
העצבות מכבידה,
והשמחה פותחת ומרחיבת לב.

ומי שלומד תורה מתוך שמחה
ימצא תורה משמחת
שתשמח את חייו
ותצמיח את נפשו.

"עֲבֹדוּ אֶת ה' בְּשִׂמְחָה בָּאוּ לְפָנָיו בְּרִנָּה" (תהלים ק, ב)

שמחה פותחת את הלב, והתורה נכנסת אל הלב בשמחה!

- ★ אל תבוא כבד, אל תבוא סובל. לפני הלימוד השאר את העצב והדכדוך בחוץ.
- ★ אתה עוסק בתורה שנועדה להצמיח אותך, ולהיטיב אותך, וזה עניין משמח מאוד.
- ★ השמחה מרחיבה את הלב, וכשהלב רחב דברי התורה יכולים לחדור לכל תא בגוף.
- ★ גם אם אתה עצוב, פתח את הספר ותן לו את האפשרות לשמח אותך.
- ★ אם התורה שלך עדיין אינה שמחה, בדוק האם החיים שלך הם חיים באמת שמחים.

ללמדך שאין שכינה שורה
לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות
ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש,
ולא מתוך שיחה ולא מתוך דברים בטלים,
אלא מתוך דבר שמחה של מצוה,
שנאמר: "ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'..."
כי הא דרבה,
מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא, ובדחי רבנן.
לסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתא".
[רבה, היה פותח את לימודו בפני התלמידים בעניין משמח ומבדח, ואחר
כך היה מתיישב באימה ופותח בלימוד הסוגיה]
(שבת ל)

בְּטָהֳרָה

טהרה היא ביקיון רוחני,
טוהר המעשים וטוהר הכוונות.
אי אפשר להשיג את עומקה הרוחני של התורה -
מבלי "טהרה".

אבל,
גם אי אפשר להשיג טהרה בלי תורה,
אדם שלומד תורה ברצינות,
באימה, ביראה, בענווה,
אדם ששמח על הזכות ללמוד תורה,
יזכה גם להגיע לטהרה.
לנקיון רוחני פנימי שיאפשר לו
להכיל בתוכו את טהרתה של התורה,
שתטהר אותו עוד ועוד.

"יִרְאֵת ה' מְהִירָה עֹמֶדֶת לְעַד, מְשַׁפְּטִי ה' אֶמֶת צִדְקוֹ יִתְּנוּ" (תהלים יט, י)

נקה לבך ומעשיך, ולמד תורה טהורה בטהרה!

- ★ לפני הלימוד התבונן בעצמך, חפש את הכוונה הטהורה שלך והכנס אותה אל הלימוד.
- ★ בדוק עם עצמך מהו הרצון הכי טהור שלך, מאחורי כל הרצונות החולפים...
- ★ התורה היא דבר טהור, היא מסוגלת לטהר את מי שבא ברצון טהור.
- ★ הטהרה היא האור הפנימי הטוב שבכל דבר בעולם.
- ★ כשאתה מזהה שיש בעולם חיצוניות ופנימיות, אתה מתחיל להבין את המושג "טהרה".

אמר רבי עקיבא:
אשריכם ישראל,
לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם?! אביכם שבשמים.

שנאמר: "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם", ואומר: "מקוה ישראל ה"
מה מקוה מטהר את הטמאים, אף הקב"ה מטהר את ישראל...
(יומא פה)

*

הטהרה היא תיקון הלב והמחשבות.
וזה הלשון מצאנוהו אצל דוד,
שאמר: "לב טהור ברא לי אלוקים".

ועניינו, שלא יניח האדם מקום ליצר במעשיו,
אלא יהיו כל מעשיו על צד החכמה והיראה,
ולא על צד החטא והתאוה.
(רמח"ל, מסילת ישרים טז)

.....

ארבעת הקניינים הבאים עוסקים -
בקשר של הלומד עם סביבתו,
ובדרך הרצויה ללמוד תורה
דרך אנשים אחרים.

.....

בְּשֵׁמוֹשׁ חֲכָמִים

טבעו של האדם שהוא חכם בעיני עצמו,
נדמה לו שהוא יודע מספיק,
ושמה שהוא יודע וחושב הוא גם נכון.
אדם שמסגל לעצמו "ענווה",
ורוצה באמת לדעת איך וכיצד נכון לחיות,
ראוי לו שיבחר לחיות בצילם של חכמים ממנו.

חכמי התורה הם אנשים שהתורה שלמדו הוטמעה בהם,
מעשיהם, דיבוריהם וכל אורחות חייהם -
הם "חיים של תורה".
המשמש חכמים שכאלו וחפץ בקרבתם,
ימצא כי עצם השהות בקרבתם -
תורה היא.

"וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁפָּט הֲאִין פֹּה נָבִיא לְה', וְנִדְרָשָׁה אֶת ה' מֵאֹתוֹ?
וַיַּעַן אֶחָד מֵעַבְדֵי מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר:
פֹּה אֱלִישֶׁע בֶּן שָׁפָט אֲשֶׁר יָצַק מַיִם עַל יְדֵי אֱלִיהוֹ"
(מלכים-ב ג, יא)

אתה אף פעם לא מספיק חכם, למד מהנהגתם של חכמים!

- ★ ביחס למי שחכם ממך, אתה עדיין לא חכם, זה יהיה חכם ללמוד מכל חכם.
- ★ אל תסתפק בלימוד מתלמידי חכמים, נסה לשהות סביבם, כך תלמד הרבה יותר בפועל ולא רק בתיאוריה.
- ★ החיים עצמם הם הלימוד החשוב ביותר, חיים לצד תלמידי חכמים הם חיים של לימוד.
- ★ אדם שרוצה לחיות נכון על פי התורה, זקוק למורה דרך ומנחה שיורה לו את הדרך המתאימה לו.
- ★ אתה אף פעם לא מספיק אובייקטיבי כדי לדעת מתי אתה לא אובייקטיבי.

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי:
גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה
שנאמר: "פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו".
"למד" לא נאמר, אלא "יצק".
מלמד שגדולה שמושה יותר מלמודה (ברכות ז)

*

אמר לו הקב"ה (למשה): "נוצר תאנה יאכל פריה"
בניך ישבו להם ולא עסקו בתורה, יהושע הרבה (ל)שרתך והרבה חלק לך
כבוד. והוא היה משכים ומעריב בבית הועד שלך,
הוא היה מסדר את הספסלים, והוא פורס את המחצלאות.
הואיל והוא שרתך בכל כחו, כדאי הוא שישמש את ישראל
שאינו מאבד שכרו.
קח לך את יהושע בן נון, לקיים מה שנאמר "נוצר תאנה יאכל פריה"
(במדבר רבה כא)

בְּדִקּוּק חֲבֵרִים / בְּדִבּוּק חֲבֵרִים

כדי להוסיף ולקנות ידיעה עמוקה בתורה,
ללבן אותה ולדייק אותה היטב,
מצא לך חברים טובים,
כאלו שתוכל ללמוד איתם,
לדקדק זה עם זה,
לבדוק ולבחון יחד איך להשתפר ולצמוח,
איך אפשר להיות טובים יותר,
ומהי הדרך הנכונה להטמיע את הלימוד -
בחיים עצמם.

ויש גורסים: "בְּדִבּוּק חֲבֵרִים"
זהו חיבור הלב,
דבקות משותפת למטרה משותפת.
אהבת ישראל, אהבת ה' ואהבת תורה.

לחבר אמת שלבך פתוח בפניו,
ולבו פתוח בפניך.
אין תחליף.

"טוֹבִים הַשְּׁנִים מִן הָאֶחָד אֲשֶׁר יֵשׁ לָהֶם שָׂכָר טוֹב בְּעַמְלָם.
כִּי אִם יָפְלוּ הָאֶחָד יָקִים אֶת חֲבֵרוֹ, וְאִילוּ הָאֶחָד שִׁפּוּל וְאֵין שְׁנֵי לְהַקִּימוֹ"
(קהלת ד, ט-י)

אם אתה באמת רוצה להתחבר, עליך ללמוד עם חבר!

- ★ לימוד בחברותא הוא לימוד מדויק יותר. כשלומדים ביחד קשה יותר לפספס.
- ★ מטרתה של התורה היא להרבות אהבה, וכשלומדים באהבה האהבה מתעצמת.
- ★ הדבקות בתורה, והדבקות בבורא, מתחזקים דרך הקשר והדבקות בין בני ישראל.
- ★ אל תחפש את הלימוד ה"נוח", חפש את הלימוד המאתגר והמעמיק.
- ★ בחר לך חברותא ושמוד באדיקות על התמדה ועקביות, כך צומחים לאורך זמן.

הסכת, עשו כתות כתות ועסקו בתורה,
לפי שאין התורה נקנית אלא בחבורה...
דאמר רבי יוסי ברבי חנינא:
מאי דכתיב "חרב על הבדים ונאלו" -
חרב על שונאיהם של תלמידי חכמים שיושבים בד בבד ועוסקים בתורה,
ולא עוד אלא שמטפשים... (ברכות סג)

*

וכתבו בספרי המוסר: קנה לך חבר טוב,
ואם הוא רע, שאין תוכו כברו, אז נעשה מהחבר - חרב. ברת ממנו.
ואם הוא טוב, בו בחר ה'. ולכן חבר אותו אליך,
רחב דבורך עמו לדבר תמיד ביראת ה' ובהתעוררות תשובה. " (ילקוט מעם לועז)

בפֿלפּול התלמידים

ככל שאדם מתעצם בתורה
בלימוד, בשמיעת האוזן,
בשימוש חכמים ובדקדוק חברים,
תורתו מתברכת ומתעצמת.
ומתוך כך הוא מעמיד תלמידים מקשיבים.
וכשהרב מלמד תורה,
והתלמידים שואלים ומפלפלים,
בעמקות ובחריפות.
תורתו של הרב חוזרת ומתברכת,
ומדברי תלמידיו מתחדדת גם תורתו,
ונמצא שהמלמד נעשה בעצמו תלמיד.

וגם התלמידים עצמם הנוכחים בשעת הפלפול -
מחכימים ומתברכים בתורה.

"טוֹבִים הַשָּׁנִים מִן הָאֶחָד, אֲשֶׁר יֵשׁ לָהֶם שָׂכָר טוֹב בְּעַמְלָם" (קהלת ד, ט)

את מה שלמדת עליך ללמד לאחרים, הם יחכימו אותך יותר!

- ★ למד כך שתוכל להעביר את מה שלמדת הלאה, זו הדרך הטובה ביותר לבהירות.
- ★ את מה שקיבלת עליך להעביר הלאה בפועל. אל תשמור לעצמך.
- ★ החכמה אינה שלך, גם אתה היית זקוק ללמוד אותה ממישהו.
- ★ סיעור מוחות מעצים את הלימוד, אל תוותר על הליטוש שבפלפול.
- ★ הקדש זמן ומחשבה ושאל את עצמך מי יכול עוד ליהנות ממה שאני כבר יודע.

ובמה הקב"ה קונה את האדם?
מתוך האהבה ומתוך היראה...
ומתוך דיבוק חברים
ומתוך פלפול התלמידים...
(תנא דבי אליהו זוטא פרק טז)

*

אמר רב נחמן בר יצחק:
למה נמשלו דברי תורה כעץ, שנאמר "עץ חיים היא למחזיקים בה"?
לומר לך: מה עץ קטן מדליק את הגדול,
אף תלמידי חכמים, קטנים מחדדים את הגדולים...
(תענית ז)

בישוב

בטרם תתקדם בלימוד התורה
עליך ליישב את דעתך.
להתפנות מבלבולים והסחות דעת.
לקבוע מקום, לקבוע זמן, לקבוע צורה.

תודעה מיושבת, שאינה קופצנית ואינה מבוהלת,
היא תנאי הכרחי בלימוד התורה.
אדם שדעתו מיושבת,
ידע גם שלא להתנתק מן העולם
ולהיות אדם מן היישוב,
לא תלוש, לא מוזר, לא מבולבל.

אדרבה,
כאשר אדם מיישב את דעתו,
מרבה בשיבה ועוסק בתורה,
התורה תסייע לו להחכים,
ולהתיישוב בדעתו עוד ועוד.

"...וּמְשָׁרְתוּ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון נֶעַר לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֵהָל" (שמות לג, יא)

שב ולמד, והיה מיושב בדעתך!

- ★ כשאתה בא ללמוד, פנה את עצמך מכל עניין אחר, התיישב ברצינות אל הלימוד.
- ★ למד בעקביות, אל תמהר, אל תיחפז, עד שהדברים יתיישבו בתוכך.
- ★ אל תשאיר את דברי התורה רחוקים ממך, בעולמות גבוהים, תן להם להתיישוב בחיך.
- ★ כשאתה לומד משהו מורכב ולא מובן, שב על זה, תשהה עם זה, בסוף זה יתבהר.
- ★ דע, לתורה יש כוח אדיר לסלק את פיזור הדעת, ולהביא לישוב דעת.

הלל אומר:

"מרבה ישיבה מרבה חכמה" (אבות ב, ז)

*

בן עזאי אומר:

כל שדעתו נוחה מפני חכמתו סימן יפה הוא לו. (אבות דרבי נתן כה)

*

צריכא שמעתא צילותא כיומא דאסתנא

[הלימוד דורש צלילות כיום בהיר] (עירובין סה)

בְּמִקְרָא

המקרא הוא התורה שבכתב,
תורה, נביאים וכתובים.
המקרא הוא הבסיס האיתן שעליו נשענים חיינו הרוחניים.
אין תורה שבעל פה בלי תורה שבכתב.

אם אתה מבקש באמת לדעת,
לבנות בניין רוחני נכון,
נדבך על נדבך, קומה אחר קומה,
עליך ללמוד מקרא,
להתבונן, להעמיק ולהבין,
למצוא את החלק המיוחד שלך בתורה.
כי לכל יהודי יש אות משלו בתורה.
ומשם עליו לינוק את כוחו הרוחני.

"לא ימוש סֵפֶר התּוֹרָה הַזֶּה מִפֶּיךָ וְהָגִיתָ בוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה לְמַעַן תִּשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת
בְּכָל הַכְּתוּב בּוֹ כִּי אַז תִּצְלִיחַ אֶת דְּרָכְךָ וְאַז תִּשְׁכִּיל" (יהושע א, ח)

למוד מקרא, זהו הבסיס שעליו נשען הכול!

- ★ התורה נקראת "מקרא", היא קוראת לכל אחד ואחד לקרוא בה, וכשאדם קורא הוא נענה.
- ★ כשאדם קורא בתורה ברצינות, הוא עתיד למצוא את ה"קריאה" (יעוד) המיוחדת שלו בעולם.
- ★ קרא את המקרא בכל פעם מחדש, כאילו זו הפעם הראשונה שאתה קורא.
- ★ כשאתה לומד מקרא, נסה למצוא את עצמך בתוך סיפורי התורה וללמוד דרך חיים.
- ★ ה"מקרא" הוא הספר שכל ספרי הקודש נשענים עליו, התייחס ללימוד ברצינות המתאימה.

יִרְכְּבֵהוּ עַל בָּמֹתֵי אֶרֶץ, וַיֹּאכַל תְּנוּבֹת שְׂדֵי,
וַיִּנְקֵהוּ דָבֶשׁ מִסֵּלַע, וְשֶׁמֶן מִתְּלִמִּישׁ צוּר" (דברים לב, יג)
... "ירכיבהו על במתי ארץ" - זו תורה, שנאמר "ה' קנני ראשית דרכו",
"ויאכל תנובות שדי" זו מקרא,
"ויניקהו" זו משנה,
"ושמן מחלמיש צור" זה תלמוד...
(ספרי האזינו)

*

כל שישנו במקרא ובמשנה ובדרך ארץ לא במהרה הוא חוטא,
שנאמר "והחוט המשולש לא במהרה ינתק"...
(קידושין מ)

במשנה

המשנה היא הבסיס לכל התורה שבעל פה.
בשונה מכ"ד ספרי הקודש שנכתבו ונתקדשו לדורות,
הרי התורה שבעל-פה,
כשמה כן היא, נועדה לעבור בעל-פה ובמסורת.
קיום התורה שבכתב תלוי במסורת התורה שבעל-פה,
וכל לומד תורה היה משנן -
את הלכות התורה שבעל פה שקיבל מרבו,
כדי שלא תשתכח התורה.
עד שבא רבי יהודה הנשיא -
קיבץ את כל ההלכות ששנו בעל פה,
וסידר אותם במשנה.

על המבקש להבין תורה,
לעסוק במשנה,
היא השער שבו אפשר להיכנס לעולמה של תורה שבעל פה,
וליישם את התורה שבכתב כהלכה.

חכמינו גם אומרים:
"ושננתם - שיהיו דברי תורה מחודדין בפיו".
על התורה להיות חדה, בהירה וברורה בפיו.

וברמז אמרו, ש"משנה" ו"נשמה" יש בהן אותן האותיות,
המשנה משפיעה על הנשמה, ולכן נהגו גם ללמוד משנה לעילוי נשמה.

"וְשִׁנְנֶתֶם לְבָבְכֶם, וְדִבַּרְתֶּם בְּמִשְׁכְּבֵיכֶם בְּבֵיתְכֶם וּבְלֶכְתְּכֶם בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְּכֶם
וּבְקוּמְכֶם" (דברים ו, ז)

למד משנה, שגן וחדד את הדברים בפיו!

- ★ ה"משנה" משפיעה על ה"נשמה", היא "מְשִׁנָּה" אותך מבפנים.
- ★ משנה היא ה"מסורת" - הבסיס והתמצית של התורה שבעל פה, לימוד המשנה מקנה לך בסיס רחב.
- ★ את המשנה צריך "לשנן", השינון יוצר שינוי תודעתי וחוקק את הדברים בתוכנו.
- ★ שגן לעצמך כמה פרקי משניות שתדע בעל-פה, כך תלווה אותך התורה לכל מקום שתלך.
- ★ התורה שבעל פה היא הדבה מעבר ל"מילים כתובות", המשנה היא שער לעולם פנימי יותר שאין לו מילים.

אמר ריש לקיש:

מאי דכתיב: "והיה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת" וגו',
"אמונת" זה סדר זרעים, "עתיך" זה סדר מועד, חוסן זה סדר נשים, ישועות
זה סדר נזיקין, חכמת זה סדר קדשים, ודעת זה סדר מטהרות... (שבת לא)

*

ריש לקיש אמר: אם ראית תלמיד שלמודו קשה עליו כברזל
בשביל משנתו שאינה סדורה עליו...
מאי תקנתיה? ירבה בישיבה. שנאמר "וחילים יגבר, ויתרון הכשר חכמה",
כל שכן אם משנתו סדורה לו מעיקרא... (תענית ז ב)

הקניינים הבאים עוסקים ב"מיעוט"
מיעוט סחורה, מיעוט שיחה, וכו'...
המיעוט יש בו יכולת להרבות,
כי כשאנחנו מגמיכים כוח אחד, אנחנו מחזקים כוח אחר,
כשאנחנו משקיעים פחות אנרגיה במקום אחד –
מתפנה אנרגיה למקומות אחרים, חשובים יותר.

במעוט סחורה

כל אדם צריך להחליט -
היכן מושקעת האנרגיה שלו,
ואיפה מונחות המחשבות שלו.

אדם צריך לדאוג לפרנסתו הגשמית,
אולם, לא פחות מכך, עליו לדאוג -
לפרנסתו הרוחנית.

עליך לבחור מהי הסחורה שבה אתה משקיע את כוחותיך,
האם תהיה עסוק רוב ימיך ושנותיך בענייני החומר,
טרוד, עסוק, לחוץ, דואג, רודף...
או שתדע למעט בסחורה.
לעשות את ההשתדלות הנדרשת,
ולזכור שיש דברים חשובים יותר בחיים.

"שׂוֹא לָכֶם מִשְׁפִּימִי קוֹם, מֵאַחֲרֵי שָׁבַת, אֲכָלִי לֶחֶם הָעֶצְבִּים..." (תהלים קכז, ב)

עליך לבחור במה אתה משקיע את עיקר האנרגיה שלך!

- ★ תשאיר את הראש שלך פנוי ככל האפשר לדברים החשובים באמת בחיים.
- ★ אדם צריך להתפרנס, אבל הוא לא צריך להשתעבד לעבודה.
- ★ הצלחה משגשגת ברוחניות וגם בגשמיות היא נדירה, אדם צריך לבחור מה באמת חשוב לו.
- ★ המשאבים שלך בחיים מוגבלים, השתמש בהם בתבונה.
- ★ השקעה של המשאבים שלך בתורת נצח, תוליד לך דיבידנדים של נצח.

אמר רבה בר בר חנה, א"ר יוחנן משום רבי יהודה ברבי אלעאי:
בא וראה, שלא כדורות הראשונים, דורות האחרונים.
דורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי.
זו וזו נתקיימה בידן.
דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי
זו וזו לא נתקיימה בידן.
(ברכות לה)

*

מה יעשה אדם ויחכם?
אמר להן ירבה בישיבה וימעט בסחורה.
אמרו: הרבה עשו כן ולא הועיל להם.
אלא, יבקשו רחמים ממני שהחכמה שלו.
שנאמר: "כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה"
(נדה ע)

במעוט דרך ארץ

דרך ארץ - היא דרכם של אנשי הארץ,
עניינים שבחומר, כל דרכי החיים הטבעיות.
עבודה ומלאכה, בריאות ותזונה,
יישוב והתפתחות מדינית...
גם קשר אישות נקראים "דרך ארץ".
ובאופן כללי המילה "דרך ארץ"
מסמלת את מערכת היחסים עם ה"ארץ",
כלומר "הארציות".

אם אתה מבקש חיבור לשמיים,
לתורה שניתנה משמיים,
עליך למעט בדרך ארץ.
לא לבטל, לא להתעלם, לא להתנזר,
למעט ולהפחית.
לתת את כובד המשקל לדרך השמיים.

"יְקָרָה הִיא מִפְּנִינִים, וְכָל חֲפָצֶיהָ לֹא יִשּׁוּ בָהּ" (משלי ג, טו)

כדי להתעלות אל השמיים, צריך להנמיך את הארץ!

- ★ להיות "בן אדם" זה חשוב, להיות "אדם" זה הדבה יותר, התורה הופכת אותך ל"אדם".
- ★ כל ענייני החיים והעולם סוחפים, התורה היא אי של יציבות בתוך ים סוער.
- ★ הארציות שבנו נמשכת אל הארץ, אל החומר וכבודות הרוח, נזכור שיש לנו כנפי רוח.
- ★ אסור שהאילוצים שבחיים, יאלצו אותנו לוותר על החיים עצמם, התורה מעניקה חיים.
- ★ דרך שטחית של בני הארץ (דרך ארץ) בדרך כלל לא מובילה אל השמיים.

שני קצוות הרחוקות זו מזו שבכל דעה ודעה, אינן דרך טובה;
ואין ראוי לו לאדם ללכת בהן, ולא ללמדן לעצמו.
ואם מצא טבעו נוטה לאחת מהן, או מוכן לאחת מהן,
או שכבר למד אחת מהן, ונהג בה
יחזיר עצמו למוטב וילך בדרך הטובים,
והיא דרך הישרה.

הדרך הישרה היא
מידה בינונית שבכל דעה ודעה, מכל דעות שיש לאדם;
והיא הדעה שהיא רחוקה משני הקצוות ריחוק שווה, ואינה קרובה לא לזו
ולא לזו. ולפיכך ציוו חכמים הראשונים שיהא אדם שם דעותיו תמיד,
ומשער אותן ומכוון אותן בדרך האמצעית, כדי שיהא שלם.
כל אדם שדעותיו כולן דעות בינוניות ממוצעות, נקרא חכם;
ומי שהוא מדקדק על עצמו ביותר
ויתרחק מדעה בינונית מעט לצד זה או לצד זה, נקרא חסיד.
(רמב"ם הלכות דעות)

במעוט תענוג

טבע האדם לבקש אחר העונג,
הטעמים, הריחות, התחושות...
הגוף מבקש עונג, נוחות, נעימות.
וכשאדם נותן לגוף את כל העונג שהוא מבקש,
אין לדבר סוף.
ואין לו פנאי, כוח ורצון להשקיע בדברים אחרים.

אם תענוג אמת אתה מבקש,
תענוג של רוח, תענוג של דעת וחכמה,
תענוג של חיבור, תענוג של שמחה פנימית,
עליך לנהוג "במעוט תענוג".
למעט את דרישת העונג,
ללמוד להסתפק בכל הקשור בתענוגות שבחומר,
ולטפח את עונג הרוחות ועדן הנשמות.

"וְהַתְּעַנֵּג עַל ה' וַיִּתֵּן לָךְ מִשְׁאֵלֹת לִבְךָ" (תהלים לז, ד)

אם רצונך לזכות בעונג הרוח, עליך למעט בתענוגות החומר!

★ רק כשאדם ממעט בתענוג גשמי חיצוני, יש לו סיכוי להתחבר פנימה ולהבין מהו תענוג רוחני.

★ בלתי אפשרי לבקש בו זמנית גם עונג וגם משמעות בחיים.

★ תענוג הוא דבר נפלא, נבראנו כדי להתענג, עלינו רק ללמוד ממה ואיך.

★ המאמץ שבהנמכת העונג, מוליד עונג גדול בהרבה.

★ התענוג החומרי - נוגע בדגה הזה, התענוג הרוחני נוגע בנצח.

דאמדינן במדרש:
עד שאדם מתפלל שיכנס תורה לתוך גופו
יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו
(תוספות כתובות קד בשם המדרש)

*

משרבו בעלי הנאה -
נתעוותו הדינין ונתקלקלו המעשים,
ואין נוח בעולם
(סוטה מז)

*

אין דברי תורה מתקיימין במי שמרפה עצמו עליהן,
ולא באלו שלומדין מתוך עידון ומתוך אכילה ושתייה
אלא במי שממית עצמו עליהן ומצער גופו תמיד,
ולא יתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה.
(רמב"ם הלכות תלמוד תורה יג)

במעוט שנה

בני אדם אוהבים לישון,
לא לעשות דבר, לא לחשוב דבר,
לנוח ולשכוח מכל טרדות החיים.
אך ריבוי השינה אינו מרבה מנוחה לנפש,
הוא מביא כבדות, עצלות ונרפות רוח.

בשינה יש גם משהו מן המוות והחידלון...
אדם חי, הוא אדם ער.
ששמח בערותו, בעירנותו,
שמבין שכל רגע ער - הוא רגע חי,
שיש בו אפשרות ללמוד, להתפתח לצמוח ולגדול.
והתורה, הלא היא "תורת חיים",
היא דורשת עירנות ומסירות.

אל תישן את חיך,
פקח עיניך לחיים בעלי משמעות!

"מַעֲט שְׁנוֹת, מַעֲט תְּנוּמוֹת, מַעֲט חֶבֶק יָדַיִם לְשֹׁכֵב" (משלי ו, י)

אל תהיה ישנוני, חיה חיים עירנים וערים!

- ★ הגוף שלך זקוק לשינה, אבל הנשמה שלך רוצה להיות ערה.
- ★ זכור, כל שעה מיותרת של שינה, היא שעה אחת פחות של עידות.
- ★ השינה היא חשובה והכרחית, אבל במינון הנכון ובצורה הנכונה.
- ★ בחר בשעות עידניות ללימוד, עשה זאת כשהראש צלול ובהיר.
- ★ החיים יפים מדי מכדי להעביר אותם בשינה. פקח את העיניים וחיה במלאות.

אמר ריש לקיש:

כל העוסק בתורה בלילה,

הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום

שנאמר: "יומם יצוה ה' חסדו".

ומה טעם "יומם יצוה ה' חסדו"?

משום: "ובלילה שירה עמי"

(חגיגה יב)

*

אף על פי שמצוה ללמוד ביום ובלילה,

אין אדם למד רוב חכמתו אלא בלילה.

לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה, ייזהר בכל לילותיו,

ולא יאבד אפילו אחת מהן בשינה ואכילה ושתייה ושיתח וכיוצא בהן,

אלא בתלמוד תורה ודברי חכמה...

(רמב"ם הלכות תלמוד תורה ג)

במעוט שיחה

כמה אנחנו אוהבים לדבר...
על הא ועל דא,
על עצמנו, על העולם, ועל האחרים.

הדיבור הוא מתנה נפלאה,
האדם, הלוא נקרא "מדבר".
אך הדיבור יכול להוביל את האדם -
אל כל הרוע והשלילי שבעולם.

אם מבקש תורה אתה,
עליך להקדיש את הדיבור שלך לדברי התורה,
ולמעט בשיחה שאין בה הכרח ותועלת.
ובוודאי להתרחק מדיבור שלילי ונגוע.

"נִצֵּר פִּי - שֹׁמֵר נַפְשׁוֹ, פֹּשֵׁק שִׁפְתָּיו - מִתְּתָה לוֹ" (משלי יג, ג)

תן את הדיבור שלך לדברים ששווה לדבר בהם!

- ★ הדיבור הוא מתנה, תן אותו במקום הנכון ובזמן הנכון עם המילים הנכונות.
- ★ כשאתה מדבר אתה אומר את מה שאתה כבר יודע, כשאתה מקשיב אתה לומד מה שאינך יודע.
- ★ שיחה של בטלה אינה מקדמת אותך לשום מקום, היא לוקחת ממך אנרגיה לשווא.
- ★ לכל שיחה צריכה להיות מטרה, והיא צריכה גם להתאים לתכלית החיים.
- ★ הדיבור שלך מהדהד בחלל ומשפיע עליו, דיבורי תורה הם דיבורים טובים שמשפיעים טוב.

רבי שמעון בן יוחאי אמר:
אילו הוינא קאים על טורא דסיני בשעתא דאיתהיבת אוריתא לישראל,
הוינא מתבע קומי רחמנא דאיתברי להדין בר נשא תרין פומין.
חד דיהוי לעי באוריתא, וחד דיתעבד בה כל צורכיי.

וחזר ואמר:
מה אין חד הוא - לית עלמא יכול קאים ביה מן דילטוריא דילית.
אילו הוון תריי על אחת כמה וכמה.

[רבי שמעון בן יוחאי אמר: אילו הייתי עומד על הר סיני
בשעה שניתנה תורה לישראל,
הייתי מבקש מלפני הקב"ה, שיברא לאדם שני פיות,
אחד שיעסוק בו בתורה, ואחד שיעשה בו כל צרכיו האחרים,
וחזר ואמר:
ומה כאשר יש לאדם פה אחד - אין העולם יכול לעמוד מפני הדיבה
הרעה שהוא מוציא, אילו היו לו שני פיות, על אחת כמה וכמה]
(ירושלמי ברכות פ"א ה"ב)

במעוט שחוק

השחוק יש בו קו דק, כחוט השערה -
המפריד בין שמחה להוללות,
בין קלילות לקלות דעת.

אדם המרבה בשחוק -
עלול להגיע לליצנות, גסות רוח וזלזול,
שהן הבסיס לחיים של פריקת עול.

אל תהיה ליצן,
התורה דורשת רצינות.
שמור על שחוק של שמחת חיים,
שחוק של המתקת מרירות החיים,
שחוק של פתיחת לב.
אך במידה נכונה,
שיפתח הלב, אך שלא יתבלבל.

"לְשֹׁחֹק אִמְרָתִי מְהֻלָּל וְלְשִׂמְחָה מֵהַזֶּה עֲשֵׂה" (קהלת ב, ב)

אל תתגלגל מצחוק, שלא תגלגל ממעלותיך הרוחניות!

- ★ הצחוק יפה לבריאות הנפש, אבל אפשר גם למות מצחוק שאינו יפה לנפש.
- ★ חשוב לצחוק בתוך החיים, אך הימנע מלעשות צחוק מהחיים.
- ★ אדם צריך לעסוק בתורה משמחת, ולהפחית מעיסוקים מצחיקים.
- ★ שמור על צחוק בריא שפותח לב ומרחיב את הדעת.
- ★ צחוק יכול להפוך כל עניין רציני לבדיחה, חשוב להישמר מכך.

"לְרִיחַ שְׁמֶנֶיךָ טוֹבִים, שֶׁמֶן תּוֹרֵךְ שְׁמֶךָ, עַל בֶּן עֲלָמוֹת אֶהְבֹּדָה" (שיר השירים א)
מה השמן הזה,

כוס מלא שמן בידך, ונפל לתוכו טיפה של מים ויצאת כנגדה טיפה של שמן.
כך אם נכנס דבר של תורה ללב, יצא כנגדו דבר של ליצנות,
נכנס ללב דבר של ליצנות, יצא כנגדו דבר של תורה.
(שיר השירים רבה)

*

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי:
אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה,
שנאמר "אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה",
אימתי, בזמן ש"יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם אלה".

אמרו עליו על ריש לקיש,
שמימיו לא מלא שחוק פיו בעולם הזה,
מכי שמעה מרבי יוחנן רביה... (ברכות ל ב)

בְּאֶרֶךְ אֲפִים

האף מסמל את הכעס,
את מהירות החימה והקפדנות.
מידת "ארך אפיים", היא ממידותיו של הקב"ה,
והיא מסמלת את הסבלנות והסובלנות,
את היכולת שלא להגיב באופן אינסטינקטיבי,
לא לכעוס, ובוודאי שלא לפעול מתוך כעס.

הכעס מייצר אנרגיה שלילית בגופו ונפשו של האדם -
וגורם לו לפעול בחוסר שיקול דעת.
כשאדם נמצא במצב של כעס, התורה לא תתיישב בו.

הוראה זו נחוצה במיוחד למחנכים ומלמדי תורה.
"לא הקפדן מלמד", אמרו חז"ל,
מורה קפדן הכועס על תלמידיו -
עלול לפגוע באהבת התורה של תלמידיו,
ולפגום גם בלימוד עצמו.

ובנוסף,
על האדם להיות ארך אפיים כלפי עצמו,
לראות את שגיאותיו ולשאוף לתיקונם,
אך לא להחמיר עם עצמו יתר על המידה.

"טוב ארך אפים מגבור ומשל ברוחו מלכד עיר" (משלי טז, לב)

עליך להקפיד שלא להקפיד ושלא לכעוס!

- ★ הסבלנות מאפשרת לך לחיות חיים עם הרבה פחות סבל. היה מוכן להתאמץ ולהשקיע.
- ★ לימוד תורה רציני נעשה בהתמדה, בסבלנות ובעקביות, וכך הוא נושא פירות.
- ★ אדם חסר סבלנות הוא אדם שכועס בקלות על כל דבר, הוא אדם סובל.
- ★ הכעס והקפדנות הם עיסוק ב"שלילי", שום דבר חיובי לא יוצא מזה.
- ★ לימוד תורה דורש הפחתת לחץ. ומצב של רגיעה ושלווה פנימית כדי שהתורה תתיישב.

"ויקצוף על אלעזר ועל איתמר בני אהרון".
וכיון שכעס (משה) נתעלמה ממנו הלכה.
א"ר הונא: בשלושה מקומות כעס משה ונתעלמה ממנו הלכה...
(ויקרא רבה יג)

*

רבי חנינא, ביומא דרתח לא מצלי, [ביום שכעס לא התפלל]
אמר בצר אל יורה כתיב... (עירובין סה)

*

אמר רבי אילעאי: בשלושה דברים אדם ניכר:
בכוסו, ובכיסו ובכעסו... (שם)

בלב טוב

הלב הוא מרכז הגוף,
פעולתו הפיזית משפיעה על הגוף כולו.
כך גם הלב במובנו הרוחני,
הוא המרכז שממנו נובעים הרגשות והמעשים.

לב טוב - הוא לב ששואף לטוב,
לב שמטפח מידות טובות,
לב שרואה טוב, רוצה טוב ובוחר בטוב.
וכשהלב הוא טוב, הכול טוב.

כשאתה בא ללמוד תורה -
בוא בלב טוב,
בכוונה טובה, ברצון טוב,
בראיית הטוב.
ראה את הטוב שבך,
ראה את הטוב שבחבריך,
את הטוב שבמוריך ושבתלמידיך.
ותמצא את הטוב.

"הֵיטִיבָה ה' לַטּוֹבִים וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם" (תהלים קכה, ד)

הרגל את לבך להיות טוב, כדי שתוכל להכיל את הטוב!

- ★ בוא אל הלימוד עם לב טוב ושמח על הזכות ללמוד תורה, אל תבוא סובל.
- ★ הרגל עצמך לראות את הטוב שבכל דבר, ולמצוא נקודת זכות. לב טוב יכול לקבל תורה טובה.
- ★ התורה מזככת את המידות, והמידות הטובות פותחות לאדם אפיקים חדשים בתורה.
- ★ חפש את הנקודה הפנימית הטובה שבך, וטפח אותה באופן מתמיד.
- ★ מטרתה של התורה היא להיטיב את הלב שלך ולהוציא ממנו את כל הטוב.
- בוא בטוב והעצם את הטוב.

לב טוב - קוראים מי שכל כוונתו להיטיב לבני אדם,
 בגופו, ועצתו ובממונו בכל יכולתו.
 בלתי ששיגהו נזק או ביזיון והוא האמצעי,
 והנבל הוא הפך זה, והוא מי שאינו רוצה להועיל לבני אדם בדבר,
 אפילו במה שאין לו חסרון ולא טורח ולא נזק והוא הקצה האחרון.
 ויתרון טוב הלבב הוא שעושה דברים הנזכרים ב"לב טוב"
 ואפילו ישיגהו בזה נזק גדול, או ביזיון או טורח רב והפסד מרובה והוא הקצה
 הראשון. (שמונה פרקים לרמב"ם)

*

אמר להם (רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו):
 צאו וראו, איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם...
 רבי אלעזר אומר: לב טוב.
 אמר להם: רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם,
 שבכלל דבריו דבריכם. (אבות ב, ט)

בְּאִמוּנַת חֲכָמִים

אין אדם יכול ללמוד תורה, לדעת תורה ולקיים תורה - מבלי שתהיה בו "אמונת חכמים".
גם התורה שבכתב מושתתת על מסורת התורה שבעל פה - באמצעות החכמים המעבירים את מסורת הפרשנות, ואת מסורת ההלכה דור אחר דור.
זו הצורה שבה ניתנה התורה, וזו הדרך שבה התורה עוברת מאז ימות משה רבינו.

אדם שלומד תורה מתוך אמונת חכמים, מאמין שחכמי התורה הם שמשמרים את מסורת התורה - בנאמנות, באדיקות ובמסירות, ויודע שהתורה נתנה את הכוח והסמכות לחכמים - לפרש, לדרוש, לפסוק הלכה, ולתקן תקנות וגזירות כפי צורך הדור.

האמונה בחכמים מחוברת לאמונה בהקב"ה, וההולך בדרך החכמים מזהיר כי הוא - מאמין שהקב"ה נתן את הכוח והסמכות לחכמים. ובלעדי אמונת החכמים לא תוכל התורה להתקיים.

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: הִנֵּה אֲנִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעָבֹת הָעֲנָן, בְּעָבֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְרֵי עֲפָה, וְגַם בָּךְ יֵאֱמִינוּ לְעוֹלָם..." (שמות יט, ט)

תן אמון באנשי חכמה ואמונה!

- ★ אל תישאר בוד, האמן בכך שיש לחכמים חכמה ללמד אותך.
- ★ הבסיס לקיום התורה תלוי בחכמי התורה, אדם חכם לומד מן החכמים.
- ★ כשאתה יודע שאתה לא יודע מספיק, אתה מתחיל ללמוד ממי שיוודע ומחכים.
- ★ כשאדם מאמין בחכמי אמת, הוא מלמד את עצמו להאמין באמת.
- ★ התורה שבעל פה מחנכת אותנו שתורה באה ביחד עם אמונה.

מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי.

אמר לו: כמה תורות יש לכם?

אמר לו: שתיים. תורה שבכתב ותורה שבעל פה.

אמר לו: שבכתב אני מאמינך, ושבעל פה איני מאמינך.

גיירני על מנת שתלמדני תורה שבכתב. גער בו והוציאו בנזיפה.

בא לפני הלל, גייריה. [גייר אותו]

יומא קמא אמר ליה: א"ב ג"ד. [ביום הראשון לימד אותו א-ב לפי הסדר]

למחר אפיך ליה [למחרת הפך לו את סדר האותיות]

אמר ליה: והא אתמול לא אמרת לי הכי? [הרי אתמול אמרת לי הפוך]

אמר ליה: לאו עלי ידי קא סמכת?! [האם לא סמכת עליי שאני מלמד]

אותך נכון] דעל פה נמי סמוך עלי. [כך גם עליך לסמוך עליי לגבי התורה

שבע"פ] (שבת לא)

בקבלת הייסורים

הייסורים הם חלק בלתי נפרד ממציאות החיים,
לכל דבר כאן בעולם יש סוף,
ולכן אין מי שיכול להתחמק בצער וייסורים.

אדם שמתנגד לייסורים,
ימצא את עצמו סובל בכפליים,
גם את הכאב והצער שביסורים עצמם,
וגם את חוסר שמחת החיים שלו בשל ההתנגדות לייסורים.

לעומת זאת אדם שמקבל את המציאות כפי שהיא
ומבין שהייסורים הם שיעור עבורו,
ושההשגחה העליונה אינה מזמנת ייסורים לשווא,
הוא זה שימשיך להתפתח ולצמוח על אף הייסורים,
ואולי גם בזכותם.

אם מבקש אתה להתפתח בלימוד התורה,
עליך לקבל את הייסורים ולא להתנגד אליהם,
לתת להם ללמד אותך את השיעור הנדרש
ולהמשיך לעסוק בתורה -
שגם תחכים אותך להבין את מטרת הייסורים.
כך שהייסורים שפוקדים אותך בכל מקרה -
יהפכו למנוף לצמיחה והתעלות.

"אֲשֶׁרֵי הַגֶּבֶר אֲשֶׁר תִּיסָרְנוּ יָהּ וּמִתּוֹרָתָהּ תִּלְמָדְנוּ" (תהלים צד, יב)

גם כשיש קושי, אל תרפה, אתה תגלה אור גדול!

- ★ אל תתנגד לקושי ואתגר. כשאדם מוכן "לקבל" את הייסורים, הוא סובל הרבה פחות.
- ★ הייסורים שבחיים מלמדים אותנו "לאסור" את כוחות הגוף ולנהל אותם.
- ★ אדם שיש בו הכנעה אל מול ייסורי החיים, ידע גם להבין את השיעור הנדרש ממנו.
- ★ את מה שאנחנו לא לומדים דרך השכל, נלמד אולי דרך כאב, החכם לומד בזמן.
- ★ כשאדם עוסק בתורה גם מתוך קושי, האור שבלימוד מאיר בו הרבה יותר.

אמר רבא ואיתימא רב חסדא:
אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו.
שנאמר: "נחפשה דרכינו ונחקורה, ונשובה עד ה'".
פשפש ולא מצא, יתלה בבטול תורה.
שנאמר: "אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו".
ואם תלה ולא מצא, בידוע שיסורין של אהבה הם.
שנאמר: "כי את אשר יאהב ה' יוכיח".

אמר רבא, אמר רב סחורה, אמר רב הונא:
כל שהקב"ה חפץ בו מדכאו ביסורין.
שנאמר: "וה' חפץ דכאו החלי"...
ואם קבלם, מה שכרו?
"יראה זרע יאריך ימים"
ולא עוד אלא שתלמודו מתקיים בידו.
שנאמר: "וחפץ ה' בידו יצליח"
(ברכות ה)

כל הדברים שהזכרו עד כה,
היו דברים אקטיביים,
פעולות מעשיות או נפשיות –
הנדרשות ממני שרוצה ללמוד תורה ולצמוח.
את הדברים המנויים מכאן ועד סוף המשנה
אפשר לראות גם כ"תוצאה",
כלומר, כדברים שאדם שעוסק בתורה מרוויח לעצמו,
הוא מגיע לדרגה שבה הוא יכול לטפח –
תכונות רגשות ומחשבות,
שבלי תהליך ארוך ואמיתי של לימוד –
שיש בו את כל הדברים שהזכרו למעלה,
הוא לא היה משיג.

המכיר את מקומו

על אדם להכיר את מקומו,
את מקומו הנפשי, הרוחני, התורני...
לדעת איפה הוא ממוקם ביחס למטרות שלו,
להבין מה תפקידו בכל שלב ושלב.

מצד אחד,
עליו להכיר במעלותיו, במה שכבר השיג,
ולהבין איזו התנהגות זה דורש ממנו.
ומן הצד האחר,
לדעת גם את חסרונותיו, את הדרך שיש לו עדיין לעשות,
ולהבין מה נדרש ממנו כדי להגשים את מלוא הפוטנציאל שבו.

דבר זה נצרך מאוד בעיקר בלימוד תורה,
ביחס למלמדים ולרבנים שמהם אדם לומד,
וביחס לחברים ולתלמידי חכמים אחרים.
להכיר את המקום שלו ביחס לכל אחד ואחד,
כדי שיוכל להתפתח עוד ועוד בלימוד התורה.

ובנוסף,
ראוי שיכיר לו האדם גם מקום פיזי,
קביעות של מקום וזמן שהוא מקדיש,
לכל סוג של לימוד תורה,
במקרא, במשנה, בתלמוד, באגדה, בקבלה, וכו',

"וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲלֹא אִם קֵטָן אַתָּה בְּעֵינַי רֹאשׁ שְׁבִטִי יִשְׂרָאֵל אַתָּה וַיִּמָּשְׁחֶה
ה' לְמֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל" (שמואל א טו, יז)

הכר את מקומך בחיים, ואת מקומך בנפש!

- ★ לימוד התורה מסייע לאדם להכיר את מקומו האמיתי, ולפעול לשיפור מתמיד.
- ★ למד את עצמך לזהות את היתרונות האמיתיים שלך וגם את החסרונות. אל תחיה באשליה.
- ★ כשאדם מזהה את המקום הרוחני האמיתי שלו, הוא יודע מה עוד עליו ללמוד כדי לתקן.
- ★ בכל תחום לימוד בתורה על האדם להכיר את מקומו ביחס לאחר, ולנהוג בענווה והכנעה.
- ★ כל אדם נברא כדי למלא תפקיד שרק הוא יכול לבצע.

הלל אומר... ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו... (אבות ב ד)
*

...פריש רבי ואמר: אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ...
אמר רבא: לעולם ילמוד אדם תורה במקום שלבו חפץ,
שנאמר כי אם בתורת ה' חפצו... (עבודה זרה יט א)
*

מכאן אמר בן עזאי:
בשמך יקראוך, ובמקומך ישיבוך, ומשלך יתנו לך... (יומא לח)

והשמח בחלקו

חכמינו אמרו: "איזהו עשיר השמח בחלקו".
לפי שהשמח בחלקו מעריך ומוקיר את מה שיש לו,
והוא מוצא שהוא "עשיר" בכך שיש לו את "חלקו".
אדם השמח בחלקו הגשמי,
יוכל להשקיע יותר בלימוד התורה,
הוא לא יהיה עסוק ברדיפה שאינה פוסקת.

וגם בלימוד התורה, שאין לה סוף,
למרות השאיפה הבלתי פוסקת לדעת עוד ועוד,
על הלומד לשמוח בחלקו,
להודות על מה שזכה כבר, וללמוד מתוך שמחה.

זאת, ועוד,
לכל אדם יש חלק משלו בתורה,
יש מי שהוא סיני, ויש עוקר הרים,
יש מי שהחלק שלו הוא יותר בהלכה,
ויש מי שדווקא יותר בדברי אגדה.
ועל כל אחד -
להכיר את מקומו,
ולשמוח על הזכות -
לעסוק בחלק המיוחד שלו בתורה.

"יִגִּיעַ כְּפִיָּה בִּי תֹאכַל אֶשְׂרִיָּה וְטוֹב לִי" (תהלים קכח, ב)

שמח בחלקך בחיים, שמח בחלקך בתורה, והוסף בה חיל!

★ החלק שלך הוא ייחודי לך, מה שניתן לך הוא המיטב שניתן לך כדי לבצע את שליחותך ויעודך.

★ התבונן בחייך ותן תודה על כל הטוב שזכית לו, השמחה תגיע יחד עם התודה.

★ יש לך חלק מיוחד משלך בתורה, זהו עניין משמח מאוד!

★ ככל שתתרגל לשמוח עם הטוב שיש לך, כך תהיה עסוק פחות ברדיפה, ויותר בצמיחה.

★ לא באנו לכאן לעולם כדי "לשרוד", באנו לחיות ולהיות מאושרים ושמחים.

אין אדם נוגע במוכן לחברו,
ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא
(יומא לח)

*

"נפתלי שבע רצון"
מלמד, שהיה נפתלי שמח בחלקו
בימים ובדגים וכפניות,
ומלא ברכת ה' זו בקעת גינוסר.
(ספרי וזאת הברכה)

*

לכן השמח בחלקו הוא עשיר אף אם הוא עני,
כי ישמח בשם, שהוא חלקו ונחלתו...
והמדה הזאת בנפשות הצדיקים
שהם בנועם שלם בענין עבודתם ובשמחה גדולה בפרישותם,
כמו שנאמר: "שמחו בה' וגילו צדיקים והרנינו כל ישרי לב"...
לכן ישים כל אדם שמחתו על התורה,
ובעת שיעשה המצוות, ישמח בלבו על שזכה להיות עבד נאמן למלך
העליון...
(ארחות צדיקים)

וְהַעֲשֵׂה סֵיג לְדַבְרֶיךָ

ה"סייג" הוא הגדר התוחמת.
הצבת גדר מסמלת שני דברים:
תיחום גבולות והבדלה ביניהם,
וכן הגנה וזהירות מפני חציית גבול.

על לומד התורה להישמר בדבריו בשניהם,
גם להגדיר היטב את דבריו, שלא יהיה מקום לטעות.
וגם להישמר בדבריו בזהירות מפני תקלה אפשרית.

ולא רק הדיבורים דורשים גדר,
אלא הדברים כולם.
ככל שאדם מתקדם יותר בלימודו,
הוא מבין את חשיבותם של הגדרים -
המונעים ממנו יציאה מחוץ לתחום הקודש,
שבו הוא רוצה לחיות.

"חֹפֶר גֹּמֵץ בּוֹ יָפֹל וּפְרִיץ גֶּדֶר יִשְׁכָּנוּ נָחָשׁ" (קהלת י, ח)

עליך לדבר בזהירות, מתוך אחריות!

- ★ הרגל את עצמך לדבר בזהירות, הוסף לשגרת הדיבור מילים כמו: יתכן, נראה לי, אולי...
- ★ מוטב לו לאדם שיזהר בלשונו וימנע מדיבור מיותר, מאשר שיתן דרור לפיו ויצטער.
- ★ החיים עלולים להיות כמו שדה מוקשים, הזהירות מתבקשת בכל צעד.
- ★ כשאתה מציב לעצמך גדרות, אתה מונע מעצמך כאב מיותר.
- ★ החכם אינו זה שאינו טועה, אלא זה שנזהר מטעויות.

ולמה אמרו חכמים (שזמן קריאת שמע) עד חצות?
כדי להרחיק את האדם מן העבירה.
כדתניא:

חכמים עשו סייג לדבריהם
כדי שלא יהא אדם בא מן השדה בערב ואומר:
אלך לביתי ואוכל קימעה, ואשתה קימעה, ואישן קימעה,
ואח"כ אקרא קריאת שמע ואתפלל,
וחוטפתו שינה, ונמצא ישן כל הלילה (ברכות ד)

*

אבל מה שתקנו רבותינו ז"ל והגדרים והסייגים שלהם, אין זה נקרא תוספת,
כי לא באו אלא לשמר את העיקר.
כמו שעושים לכרם גדר סביב, כדי שישתמר הכרם,
ואדרבא, העובר על גדריהם ותקנותיהם
עובר על לאו ד"לא תסור מן הדבר",
וכן צותה התורה: "ושמרתם את משמרתי",
ואמרו ז"ל "עשו משמרת למשמרת" (רבינו בחיי)

ואינו מחזיק טובה לעצמו

העמל בתורה וזוכה גם להשיג ולהבין בתורה,
עלול להחזיק טובה לעצמו,
ולייחס לעצמו את הצלחותיו בתורה.
אבל האמת היא -
שאין האדם יכול להחזיק טובה לעצמו, משתי סיבות עיקריות:

האחת:

כפי שאמר רבן יוחנן בן זכאי:
"כי לכך נוצרת!"
זה תפקידך, זו מהות קיומך,
לשם כך ניתנו לך כל הכוחות והכלים.

והשנית:

כי השגת התורה איננה תלויה במאמצי האדם.
הלומד אמנם משתדל ומתאמץ ללמוד ולהבין,
אך ההשגה הרוחנית שהוא משיג בזכות הלימוד -
אינה תלויה בו כלל, אלא במתנת שמיים.

מי שעוסק בתורה ומתמיד בה,
זוכה להגיע למדרגה זו שאינו מחזיק טובה לעצמו,
והיא מסייעת לו להשגה גבוהה יותר בתורה.

"אִמְרַתְּ לָהּ אֲדֹנִי אַתָּה טוֹבָתִי בְּלִי עָלַי" (תהלים טז, ב)

ההצלחה בתורה איננה שלך להתגאות בה!

★ כל מה שיש לך אינו באמת שלך, הרי לא בראת את עצמך, אין לך שום סיבה
אמיתית להתגאות.

★ התרגל להודות על כל דבר טוב שאתה מוצא בעצמך, והכר בכך שזו מתנה
משמיים.

★ כשאתה מכיר בעוצמת הטוב שזכית לו, אתה צומח ומתפתח עוד ועוד.

★ אם למדת תורה, אל תחזיק את הטובה הזו רק לעצמך, העבר אותה הלאה...

★ ככל שאדם משקיע מאמצים בתורה, כך הוא זוכה למתנות גדולות יותר
שאינן עומדות ביחס להשקעה.

רבן יוחנן בן זכאי קיבל מהלל ומשמאי.

הוא היה אומר:

אם למדת תורה הרבה, אל תחזיק טובה לעצמך, כי לכך נוצרת.
(אבות ב, ח)

*

איזהו בן העולם הבא?

ענוותן ושפל ברוך,

שייף עייל שייף ונפיק וגריס באורייתא תדירא

ולא מחזיק טיבותא לנפשיה...

(סנהדרין פח)

אהוב

הלומד תורה כראוי -
הופך להיות "אהוב".

אהוב על המקום,
ואהוב על הבריות.

התורה מעדנת את נפשו,
מרוממת את מעשיו,
מתקנת את מידותיו,
והוא מקדש שם שמיים
בכל הליכותיו ואורחותיו,
גם בין אדם למקום,
וגם בין אדם לחברו.

"אֲנִי אֶהְיֶה אֹהֶב, וּמִשְׁחָרִי יִמְצְאֵנִי" (משלי ח, יז)

אהוב את התורה, והיה אהוב למעלה ולמטה!

★ אם רצונך להיות אהוב, עליך לאהוב את הדברים הנכונים, אהבת תורה היא
בסיס חיוני.

★ אתה כבר עכשיו אהוב! לימוד התורה יעזור לך לגלות את עוצמת האהבה.

★ הענק אהבה לאחרים שסביבך, זהו מקור עוצמתי של אהבה.

★ תכליתה של התורה היא הדיקות, אין דבר אהוב יותר מאשר נברא הדומה
לבוראו.

★ התורה נועדה לשנות אותך ולהתמיר את מהותך למהות של אהבה.

רבי מאיר אומר:
כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה.
ולא עוד,
אלא שכל העולם כלו כדאי הוא לו.
נקרא ריע, אהוב, אוהב את המקום... (אבות ו, א)

*

"ואהבת את ה' אלהיך"
שיהא שם שמים מתאהב על ידך.
שיהא קורא ושונה, ומשמש תלמידי חכמים,
ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות.
מה הבריות אומרות עליו?
אשרי אביו שלמדו תורה. אשרי רבו שלמדו תורה.
אוי להם לבריות שלא למדו תורה.
פלוני שלמדו תורה, ראו כמה נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו.
עליו הכתוב אומר:
"ויאמר לי, עבדי אתה, ישראל אשר בכך אתפאר". (יומא פו)

אוהב את המקום

אהבת הבורא היא מהמצוות הגדולות שבתורה,
וככל שאדם עוסק בתורה,
מתוך הכרה וידיעה שהוא עוסק בתורת ה',
שמנחה אותו איך לחיות בחיים שנתן לו הקב"ה.
כן תעלה ותגבר בו האהבה.
עד שיזכה לתואר:
"אוהב את המקום".
כפי שזכה אברהם אבינו לתואר:
"אַבְרָהָם אֱלֹהֵי" (ישעיהו מא, ח)

והאוהב את המקום,
יזכה לאהבתו,
ויאיר עיניו בתורתו עוד ועוד.

"וְאַהֲבַתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְכָּךְ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצִיָּה הַיּוֹם עַל לִבְכָּךְ". (דברים ו, ה-ו)

מתוך אהבת התורה תזכה להגיע לאהבת נותן התורה!

- ★ הפחד מן החסרון והעונש לא יכולים להביא את האדם לשלמות, האהבה כן.
- ★ התורה שנלמדת בידאה מביאה את הלומד לאהבה גדולה לנותן התורה.
- ★ אם רק תתבונן בכל הטוב שקיבלת בחיים, אתה תגלה מהי אהבה.
- ★ אהבתו של המקום, היא זו שמציבה לנו את כל מה שאנו נזקקים להתפתחותנו בדיוק בזמן ובמקום.
- ★ אהבה היא דבר גדול, אך היא מתחילה בצעדים קטנים של התבוננות והשתוקקות.

העובד מאהבה,

עוסק בתורה ובמצוות והולך בנתיבות החכמה
לא מפני דבר בעולם, לא מפני יראת הרעה,
ולא כדי לירש הטובה.
אלא עושה האמת, מפני שהוא אמת.
וסוף הטובה לבוא בכלל....

וכיצד היא האהבה הראויה:

הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתרה רבה, עזה עד מאוד,
עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה',
ונמצא שוגה בה תמיד כאלו חולי האהבה,
שאינן דעתם פנויה מאהבת אותה אישה שהוא שוגה בה תמיד,
בין בשוכבו בין בקומו, בין בשעה שהוא אוכל ושותה.
יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו, ושוגים בה תמיד,
כמו שציוונו, "בכל לבבך ובכל נפשך".
והוא ששלמה אומר דרך משל, "כי חולת אהבה, אני".
וכל שיר השירים משל הוא לעניין זה. (רמב"ם הלכות תשובה)

אוהב את הבריות

ואהבת לרעך כמוך - זהו "כלל גדול בתורה",
זהו כלל גדול הנדרש ממי שלומד תורה.
וזהו כלל גדול המתעצם אצל מי שעוסק בתורה.

יש קשר הדוק בין אהבת תורה, אהבת הבורא ואהבת ישראל,
שהרי "קודשא בריך הוא, ישראל ואוריתא" אחד הם.

התורה מובילה אותנו להבנת האחדות הגדולה מכל,
להבין שכולנו אחד, וכולנו נבראנו בצלם אלוקים.
ולכל אחד מישראל יש חלק בתורה,
וכאשר כל החלקים מתאחדים,
באה שלימות התורה לידי ביטוי.

וככל שאדם אוהב את הבריות,
כך יעשה כמעשיו של אהרן הכהן -
ויקרבם לתורה.

"...וְאַהֲבַת לְרֵעֶךָ כָּמוֹךָ, אֲנִי ה'" (ויקרא יט, ח)

אהבת תורה חייבת לבוא יחד עם אהבת הבריות!

★ בלי בריות אחרות בעולם אין לאהבה משמעות, ובלי אהבה אין לעולם משמעות.

★ כל המשמעות של אהבת התורה, נובעת מכך שהיא מביאה לאהבת הבריות.

★ אם אתה באמת אוהב את עצמך, אתה חייב להרחיב את הלב לאהבת האחר.

★ הגשמת הפוטנציאל המלא שלך כרוכה באהבת האחר.

★ הדרך לאהבת הבריות בצורה נכונה עוברת דרך לימוד תורה.

הלל אומר:

הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום,
אוהב את הבריות ומקרבן לתורה.
(אבות א, יב)

אוהב שלום כיצד?

מלמד שיהא אדם אוהב שלום בישראל בין כל אחד ואחד,
בדרך שהיה אהרן אוהב שלום בין כל אחד ואחד...
כשהיה אהרן מהלך בדרך, פגע בו באדם רשע ונתן לו שלום,
למחר בקש אותו האיש לעבור עבירה,
אמר: אוי לי היאך אשא עיני אחר כך ואראה את אהרן,
בושתי הימנו שנתן לי שלום.
נמצא אותו האיש מונע עצמו מן העבירה.
וכן שני בני אדם שעשו מריבה זה עם זה,
הלך אהרן וישב אצל אחד מהם,
אמר לו: בני ראה חברך מהו אומר, מטर्फ את לבו וקורע את בגדיו,
אומר אוי לי היאך אשא את עיני ואראה את חברי,
בושתי הימנו, שאני הוא שסרחתני עליו.
הוא יושב אצלו עד שמסיר קנאה מלבו.
והולך אהרן ויושב אצל האחר ואומר לו:
בני, ראה חברך מהו אומר, מטर्फ את לבו וקורע את בגדיו, ואומר אוי לי
היאך אשא את עיני ואראה את חברי, בושתי הימנו שאני הוא שסרחתני עליו.
והוא יושב אצלו עד שמסיר קנאה מלבו.
וכשנפגשו זה בזה גפפו ונשקו זה לזה,
לכך נאמר "ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל"
(אבות דרבי נתן)

*

אוהב את הצדקות

אדם האוהב את המקום ואת הבריות,
ימצא את עצמו אוהב גם את הצדקות.
הן את מעשה הצדקה,
היא הנתינה לזולת הנזקק לעזרה.
והן את הצדק,
כנאמר: "צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף",
וזו דרישת הצדק -
שנועדה למנוע עושק ורוע.

התורה היא תורת צדק וצדקה,
ומתוך לימוד התורה
מבין הלומד מהי הדרך הטובה והנכונה
לרדוף אחר הצדק,
ולפעול בצדקה.

"אֶהְבֶּת צֶדֶק וְתִשְׁנָא רָשָׁע, עַל כֵּן מִשְׁתַּחֲוִי אֱלֹהִים אֱלֹהֵיךָ שֶׁמֶן שִׁשּׁוֹן מִחֲבֵרֶיךָ"
(תהלים מה, ח)

אהוב את הצדק, ועשה צדקות!

- ★ כדי לממש את רצון התורה, עליך לעסוק בפועל במעשה צדקה וחסד.
- ★ עשה צדקה, לא רק מתוך הכרח, אלא מתוך אהבה ורצון להוציא לפועל את הטוב שבך.
- ★ הצדקה היא הדבר הצודק לעשותו, אם יש לך מה להעניק, עליך לעשות זאת.
- ★ אל תסתפק רק בלהיות "חכם", השתמש בחכמה כדי לעשות צדק.
- ★ יש לרדוף אחר הצדק ולהוציא לפועל את מה שצודק ונכון, גם כשזה קשה ולא נוח.

אמר רבי אלעזר:

כל העושה צדקה ומשפט

כאילו מילא כל העולם כולו חסד,

שנאמר: "אוהב צדקה ומשפט חסד ה' מלאה הארץ"

(סוכה מט)

*

"צדק צדק תרדוף"

על דרך הפשט יזהיר שיצדק האדם במעשיו ובדבריו,

כי אלה הם הדברים שאפשר לו לאדם להרע לעצמו ולאחרים,

ועל כן בא כפל הלשון.

וכל הצודק בדבריו אות ומופת על צדקת מעשיו,

ועל כן ראוי לכל אחד ואחד מישראל שיצדק בדבור ובמעשה,

כענין שכתוב: "שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב".

(רבינו בחי')

אוהב את המישרים

בספר קהלת נאמר:

"...אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים אֶת הָאָדָם יָשָׁר,

וְהָמָּה בִּקְשׁוּ חֲשֹׁבוֹנוֹת רַבִּים"

טבעו הרוחני הבסיסי של האדם הוא הישר.

אלא, שהיצר שבאדם מוביל אותו -

לבקש לו חשבונות,

ליישר את העקום ולעקם את הישר.

ולהפוך דברים פשוטים למורכבים.

התורה מכשירה את האדם -

לחזור לטבעו הרוחני הבסיסי,

ומביאה אותו "לאהוב את המישרים",

את כל מה שישר, אמיתי ונכון.

וממילא, גם להוקיע ולתעב -

את כל מה שחורג מן הישר והאמת.

"מִי חָכָם וַיָּבֹן אֱלֹהַ נְבוֹן וַיִּדְעֵם, כִּי יִשְׁרִים דְּרָכֵי ה' וַיִּצְדָּקִים יֵלְכוּ בָּם וּפְשָׁעִים

יִכָּשְׁלוּ בָּם" (הושע יד, י)

התורה מחזירה את הלומד לטבעו הרוחני הבסיסי והישר!

★ אל תחפש קומבינות, לך בדרכים ישרים.

★ דרכי התורה הם דרכי ישר, העיסוק בתורה מיישר את האדם.

★ גם את התורה אפשר לעקם, על הלומד להיות ישר לב וישר דרך בתורה.

★ הדרך הנוחה היא לא בהכרח גם הדרך הישרה, לך ישר!

★ גם במקום שבני אדם בונים דרכים עקומות, היצמד לדרך הישרה.

רבי אומר: איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם?
כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם (אבות ב, א)
 *

"לְקַחַת מוֹסֵר הַשֵּׂפֶל, צֶדֶק וּמִשְׁפָּט וּמִיִּשְׁרִים" (משלי א ג)
 "צדק" - צדקה מממונו,
 "ומשפט" - לשפוט אמת.
 "ומישרים" - היא הפשרה, דרך חלק ומישור, שוה לזה ולזה
 (רש"י למשלי)
 *

ואם כי ביחס עצמך עליך להתנהג במדת חומר הדין,
 אבל בנוגע לרעך התנהג עמו לפנים משורת הדין,
 והיה נוח לוותר לפעמים מזכותך בגלל טובת רעך ...
 ובענין אשר אם תוותר מעט מזכותך תוכל זאת להביא תועלת רבה לרעך.
 או אז הכינה את עצמך לעשות הישר והטוב ואל תקשה לבבך ...
 וזכור כי ה' שהוא כליל האהבה
 הוא דורש סמך להיות אוהב את המישרים ולהיות ישר וטוב ...
 (רש"י הירש)

אוהב את התוכחות

יש בתוכחה שני פנים:

האחת - קבלת התוכחה,

ענווה יחד עם רצון מתמיד לשיפור,

מאפשרים לו לאדם לתקן את דרכיו,

ולהקשיב למי שמוכיח לו כי טעה במעשיו.

והשנית - העברת תוכחה,

האוהב את חברו, והרוצה בטובתו באמת,

ימצא את הדרך להוכיח אותו בכבוד ובעדינות,

ויסייע לו לשפר את דרכיו ומעשיו.

התורה מחכימה את הלומד,

מחדירה בו את אהבת הבריות,

ומאפשרת לו לאהוב את התוכחות,

ובכך להשלים את עצמו ואת העולם עוד ועוד.

"הוֹכֵחַ לְחֵבֶם וַיֵּאָהֱבֵהוּ" (משלי ט, ח)

קבל את האמת ממני שאמרה, וכך תהיה באמת טוב יותר!

★ התורה מוכיחה לעוסק בה את האמת, לימוד התורה מחייב אהבת האמת באמת.

★ אם מבקש אמת אתה, עליך לאהוב תוכחה אמיתית, היא עוזרת לך להשתפר.

★ אהבת התורה ואהבת הבריות מחייבת אותך להוכיח באהבה את מי שידעה לשמוע.

★ ביקורת כשלעצמה אינה מועילה, אלא אם היא מוכיחה את כוונת האהבה שמאחוריה.

★ גם אם אתה אוהב "להוכיח", חשוב עוד יותר ש"תאהב" את האדם שמולך ותעשה זאת רק באהבה.

אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי:

טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר מכמה מלקיות
שנאמר: "ורדפה את מאהביה וגו' ואמרה אלה ואשובה אל אישי הראשון
כי טוב לי אז מעתה".

וריש לקיש אמר: יותר ממאה מלקיות שנאמר: "תחת גערה במבין, מהכות
כסיל מאה" (ברכות ז)

*

רבי אומר: איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם? יאהב את התוכחות.

שכל זמן שתוכחות בעולם - נחת רוח באה לעולם. טובה וברכה באין לעולם.
ורעה מסתלקת מן העולם.
שנאמר: "ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב..."

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן:

כל המוכיח את חברו לשם שמים, זוכה לחלקו של הקדוש ברוך הוא...
ולא עוד אלא שמושכין עליו חוט של חסד... (תמיד כח)

ומתרחק מן הכבוד

אין אדם ראוי לכבוד יותר ממי -
שמשקיע את כל כולו בתורה,
וממעט בענייני החומר והעולם הזה.
וזוכה להיות אהוב ואוהב.

ובכל זאת,
החכם האמיתי בתורה,
שמבין את מהות התורה וערכה,
הוא גם זה שסולד מן הכבוד -
ומתרחק ממנו ככל האפשר.
הוא יודע שהכבוד האמיתי אינו זה שבני אדם נותנים לו,
כי אם עצם העיסוק בתורת ה' וכבוד ה'.

"יִרְאֵת ה' מוֹסֵר חֲכָמָה, וְלִפְנֵי כְבוֹד עֲנֹה" (משלי טו, לג)

התרחק מן הכבוד, ותן את הכבוד למלך הכבוד!

- ★ הכבוד האמיתי שלך הוא הזכות לעסוק בתורה, אינך זקוק לכבוד על כך.
- ★ כבוד חיצוני רק מכביד ומונע ממך התפתחות רוחנית אמיתית, התרחק ממנו.
- ★ כשאדם רודף אחר כבוד הוא עסוק בחיצוניות, תפקידה של התורה היא לכוון לפנימיות.
- ★ שמור מרחק ממקומות שבהם פועלים מתוך שיקולים חיצוניים של אינטרסים וכבוד.
- ★ אתה לא צריך להרשים אף אחד. הרושם האמיתי הוא זה שחודר לנשמה.

כל המשפיל עצמו, הקדוש ברוך הוא מגביהו,
וכל המגביה עצמו הקדוש ברוך הוא משפילו.

כל המתזר על הגדולה, גדולה בורחת ממנו,
וכל הבורח מן הגדולה גדולה מחזרת אחריו (עירובין יג)

*

הילד משתעשע בצעצועיו, תיבה שבורה נעשית ספינה, והוא עצמו הקברניט, ובשעה שהוא עסוק בזה, הרי הדמיון בעיניו כמציאות... המבוגר כבר עזב משחקים כאלה, אך כמה מן הדמיון יש במה שהוא שואף אליו, הרי אדם רוצה בכבוד, גם מי אשר ברור לו שאינו רודף אחרי כבוד, מכל מקום נהנה הוא, אם אנשי סביבתו מכירים את ערכו, ומצטער אם חשיבותו בעיניהם היא פחותה ממה שראוי לו לפי דעתו.

אך באמת מה יוסיף לו זה, שהוא חשוב בעיני אחרים?
הלא הכבוד האמיתי היא החשיבות והמעלה מצד עצמה.
אם זו יש לו, מאי איכפת ליה אם חבירו יודעים ממנה או לא?
ואם אין, מה הוא מרויח אם הם טועים שישנה בו?
אין זה אלא כח הדמיון, אם יש לו חשיבות בעיני אחרים בנקל יחשיב את עצמו לבעל מעלה באמת, וכל מי שבקרב לבו יש לו פחות אמון בערכו, יותר הוא זקוק לתנחומין של כבוד בעיני זולתו.... (מכתב מאלהו)

ולא מגיס לבו בתלמודו

הלומד תורה "באימה וביראה"
וזוכר תמיד כי הוא לומד את "תורת ה'",
למרות שהוא לומד הרבה,
והתורה הופכת להיות חלק בלתי נפרד מחייו,
הוא לא שוכח את מקומו,
ואין לבו נעשה גס ורגיל בתורה.
(כפי שקורה בין בני אדם)
אדרבה,
ככל שהוא מתעלה בתורה,
כך גדלה בו ההערכה,
ומתעצם בו רגש היראה והכבוד,
ביחס לתורה שהוא לומד.

"סֵמֶר מִפְּתוּדָה בְּשָׂרִי, וּמִמְשַׁפְּטֵיהָ יִרְאֵתִי" (תהלים קיט, קכ)

גם אם התורה מעניקה לך כנפיים, אל תעוף על עצמך!

- ★ לומד תורה רציני אינו הולך עם האף למעלה, הוא זוכר את מקומו.
- ★ ככל שאדם עוסק יותר בתורה, כך הוא נעשה רציני יותר בלימודו.
- ★ התורה היא "שכל אלוהי", ואתה "שכל אנושי", החיבור בין שניהם דורש הכנעה.
- ★ המצב הטוב הוא שאדם אינו מתרגל אל הטוב, אלא מתרגש שוב ושוב על הזכות.
- ★ ככל שתלמד יותר כך תגלה כמה עדיין אינך יודע.

רבא אמר:

"לא בשמים היא" - לא תמצא במי שמגביה דעתו עליה בשמים...

רבי יוחנן אמר:

"לא בשמים היא" - לא תמצא בגסי רוח...

(עירובין נה)

*

מעשה שבא רבי אלעזר ברבי שמעון ממגדל גדור מבית רבו,
היה רכוב על החמור ומטייל על שפת הנהר, ושמה שמחה גדולה.
והיתה דעתו גסה עליו מפני שלמד תורה הרבה.
נזדמן לו אדם אחד שהיה מכוער ביותר,
אמר לו: שלום עליך רבי ולא תחזיר לו.
אמר לו: ריקה, כמה מכוער אותו האיש, שמא כל בני עירך מכוערין כמותך?!
אמר לו: איני יודע, לך ואמור לאומן שעשאני, כמה מכוער כלי זה שעשית.

כיון שידע בעצמו שחטא ירד מן החמור ונשתטח לפניו,
ואמר לו: נענית לך, מחול לי!
אמר לו: איני מוחל לך...

היה מטייל אחריו עד שהגיע לעירו,
יצאו בני עירו לקראתו והיו אומרים לו שלום עליך רבי מורי מורי,
אמר להם: למי אתם קורין רבי רב?
אמרו לו: לזה שמטייל אחריו.
אמר להם: אם זה רבי, אל ירבו כמותו בישראל!
אמרו לו: מפני מה, אמר להם כך וכך עשה לי,
אמרו לו אף על פי כן מחול לו, שאדם גדול בתורה הוא.
אמר להם: בשבילכם הריני מוחל לו ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן.

מיד נכנס רבי אלעזר בן רבי שמעון ודרש:

לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהא קשה כארז...

(תענית כ א)

ואינו שמח בהוראה

התורה תכליתה "הוראה"
להורות לאדם את הדרך שבה ילך.
וכאשר אדם לומד תורה ויודע תורה,
הריהו נדרש להורות את הדרך גם לאחרים.

אולם,
מי שלומד תורה בכוונה הראויה ובדרך הרצויה,
אינו שמח בכך שהוא נדרש להורות הוראה,
הוא לא מתרגש מכך שאחרים באים להתייעץ איתו -
ולברר את ההלכה.
אדרבה,
מתוך הבנת גודל האחריות,
הוא ירא מן הטעות, שחלילה לא יכשיל אף אחד,
ואינו מורה הוראה לאחרים -
אלא מתוך הכרח והבנת תפקידו.

"...וַיֹּאמֶר ה' הִנֵּה הוּא נִתְּבָא אֶל הַבָּלִים" (שמואל-א י, כב)

הוראה לאחרים איננה זכות, כי אם אחריות!

★ אחריות היא עניין רציני, כשאתה לוקח אחריות עשה זאת בכבוד ראש מתאים.

★ גם אם שואלים לדעתך בהלכה, מוטב שלא אתה תהיה זה שמכריע.

★ אל תמהר לקבל החלטות בתחומים שאינם ברורים לך מספיק.

★ כשאתה נדרש לקבל החלטות והכרעות, בדוק שאינך משוחד.

★ מותר לך להודות שאינך יודע, זו לא בושה.

רבי יוסי אומר:

בשעת הדין הכל נושאים ונותנים בהלכה להוציא את הדין לאמיתו,
והיו רואין כאילו חרב מונחת להן בין ירכותיהן וגיהנם פתוחה לפניהם...
(במדבר רבה פרשה יא ז)

*

תכלית הלימוד ללמוד וללמד לשמור ולעשות וכו'.
אתם בניי יצ"ו, אם בא לידכם איזה הוראה ותזכו להיות מורה הוראה,
תהיו יראי הוראה, שלא תכשילו חס ושלום לרבים.
וקודם שתורו הוראה יהי הדין ברור כשמש בלבכם,
ובכל נדנוד ספק ספיקא תראו קודם בספר איך הדין ברור,
ואם יש איזה פקפוק אל תתביישו לדבר מזה עם לומדים,
(של"ה דיני שבועות)

נושא בעל עם חברו

ככל שאדם מתפתח בתורה בדרך נכונה,
הוא מוסיף וקונה מעלות גם בכל הקשור -
"בין אדם לחברו".

הוא אינו מסתפק ב"אוהב את הבריות",
אהבת הלב גרידא.

הוא ממש נושא בעול עם חברו,
הוא עוזר לחבירו ומקל עליו מהמשא הנפשי,
הוא תומך בו בצרכיו הפיזיים,
ומסייע לו בדרכו הרוחנית,
וגם בלימוד התורה עצמו -
הוא משמש כתף תומכת לחבר.

וזו,

דרגה גבוהה של מצוות -

"ואהבת לרעך כמוך".

לשאת בעול עם החבר,

להרגיש אותו בצערו,

ולתמוך בו בדרכו בעולם.

"טוב לגבר כי ישא על בנעוריו." (איכה ג, כז)

תן כתף לחבר!

★ אל תסתפק בחברות פושרת, היה חבר אמיתי, הבא איתך את הלב.

★ המשא שאדם נושא בלבו יכול להיות קל יותר כשיש עוד מישהו שמקשיב
באכפתיות.

★ נהג ברגישות, נסה להבין את הזולת באמת ובתמים, וכך תוכל באמת לסייע.

★ אולי לא תצליח לפתור לחברך את כל הבעיות, אבל תוכל להקל מעליו את
המשא במסע החיים.

★ התורה מלמדת אותנו רגישות ועדינות נפש, ומאפשרת לנו הקשבה עמוקה
לצרכי הזולת.

אלא יצער אדם (עצמו) עם הצבור,
שכן מצינו במשה רבינו שציער עצמו עם הצבור...
וכל המצער עצמו עם הצבור זוכה ורואה בנחמת צבור (תענית יא)

*

אמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב:
כל שאפשר לו לבקש רחמים על חברו ואינו מבקש נקרא חוטא,
שנאמר "גם אנכי חלילה לי מחטא לה", מחדול להתפלל בעדכם".

אמר רב:
אם תלמיד חכם הוא צריך שיחלה עצמו עליו... (ברכות יב ב)

ומכריעו לכף זכות

הכרעה לכף זכות משמעותה -
מחשבה טובה על הזולת.
גם אם נדמה שהחבר לא בסדר,
גם אם יש מקום לחשוב שהוא טועה,
יש לייחס לו כוונות טובות.
לנסות לראות אותו בטוב.

וכאשר אדם מכריע את זולתו לכף זכות -
במחשבתו.
הוא משפיע טוב על הזולת,
וכך הוא משתנה לטובה,
והוא מוכרע גם בכוח מעשיו לכף זכות.

פחות ביקורתיות,
פחות שיפוטיות,
והרבה מחשבות טובות.

"...בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עַמִּיתְךָ" (ויקרא יט, טו)

במקום ביקורתיות ושיפוטיות, מחשבות טובות!

- ★ התרגל לחפש את הטוב אצל כל אדם, העולם הופך כך לטוב יותר.
- ★ ככל שאדם נקי יותר מתוכו כך הוא גם יראה את הטוב שבכל אדם.
- ★ בכל מקום שיש לך בחירה בין ראיית הטוב לראיית הרע, בחר בטוב.
- ★ גם אם נפגעת ממישהו, זה עדיין לא אומר שהוא אכן התכוון לפגוע בך.
- ★ כפי שאדם נוהג לסלוח לעצמו על טעויותיו, עליו לעשות זאת גם כלפי אחרים.

ואמר רבי תמא ברבי חנינא:
למה נסמכו אהלים לנחלים,
דכתיב: "כנחלים נטיו כגנות עלי נהר באהלים נטע" וגו'?

לומר לך, מה נחלים מעלין את האדם מטומאה לטהרה,
אף אהלים [בתי מדרש]
מעלין את האדם מכף חובה לכף זכות (ברכות טז)

*

הדן חבירו לכף זכות, דנין אותו [מן השמיים] לזכות. (שבת קכז)
תנו רבנן, לעולם יראה אדם עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי,
עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו לכף זכות...

רבי אלעזר ברבי שמעון אומר:
לפי שהעולם נידון אחר רובו, והיחיד נידון אחר רובו,
עשה מצוה אחת, אשריו שהכריע את עצמו
ואת כל העולם לכף זכות... (קידושין מ)

ומעמידו על האמת

כאשר אדם מכריע את חברו לכף זכות
הוא זוכה בכך להעמיד את עצמו ואת חברו -
על האמת.

את עצמו - לפי שאין המחשבה הטובה על הזולת -
דורשת רמיה ושקר עצמי,
אלא בקשת נקודת האמת והטוב שבזולת.

ואת חברו - מפני שכאשר הוא רואה את חברו בטוב,
החבר מוכן להקשיב ולקבל, ולתקן את טעותו,
ובכך מתבהרת האמת,
והיא עומדת לעד בלבד.

וכאשר אדם נדרש להוכיח את חברו, ולתקן דרכו,
אל לו לעשות זאת מתוך קינטור וביקורתיות,
אלא מתוך דרישת האמת, יחד עם אהבה גדולה.

זאת ועוד,
ככל שאדם מתחבר לזולתו באמת ובתמים,
הוא עצמו זוכה לעמוד על האמת הפנימית,
אמת שאינה תלויה בדבר,
ואין עמה שקר הנובע מאגו וגאווה פסולה.

"לְהוֹדִיעַהּ קִשְׁטֵי אִמְרֵי אֱמֶת לְהַשִּׁיב אִמְרֵי אֱמֶת לְשִׁלְחִיהָ" (משלי כב, כא)

הצב את האמת כמטרה וכנר לרגליך!

★ כשאדם מחפש את האמת באמת, ללא שיקולים זרים, הוא גם יגלה את האמת.

★ אמת היא עניין מוחלט, היא קיימת ועומדת בכל מצב, ללא תלות במצבים משתנים.

★ כשאתה בא לעזור לזולת מתוך אהבת אמת, תצליח גם לעזור לו להכיר באמת.

★ אל תתפשר על חצי אמת, החיים הם אמיתיים ודורשים אמת מוחלטת.

★ התורה היא תורת אמת ומאידה לכל המבקש את דרך האמת.

...חסד זו גמילות חסדים...

אמת זו תורה,

שנאמר "אמת קנה ואל תמכור"

(ברכות ה ב)

*

...מאי "ותהי האמת נעדרת"?

אמרי דבי רב:

מלמד, שנעשית עדרים ועדרים והולכת לה...

[שהאמת מתפזרת ואינה נמצאת במקום אחד] (סנהדרין צז א)

ומעמידו על השלום

מתוך דרישת האמת, הבאה באהבה ומחשבה טובה -
מגיע השלום.

השלום מסמל את ההרמוניה והאיזון,
שלום מאפשר חיבור גם במקום שיש שונות.
השלום מגיע מתוך האמת ימצא -
את הפשרה והאיזון הנכון בין הכוחות.

חכמינו אומרים:
"תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם",
כי זו דרכה של תורה,
גם אם יש בה חילוקי דעות ומחלוקות,
בסופו של דבר הכול שואף אל האמת האחת -
הכוללת בתוכה הכול.
ומתוך כך, גם אם הדעות חלוקות -
מתרבה השלום,
לפי שהשלום הוא המטרה הכוללת הכול,
והשלום מכיל בתוכו את כל החלקים כולם.

"שְׁלוֹם רַב לְאַהֲבֵי תוֹרָתְךָ וְאֵין לָמוֹ מִכְשׁוֹל" (תהלים קיט, קסא)

חתור לשלום, לשלימות, לאיזון ולהרמוניה!

- ★ שלום עושים בין ניגודים, התורה מסוגלת לחבר גם את ההפכים.
- ★ אהבת האמת מביאה לשלום פנימי וחיצוני, כי האמת היא שהכול אחד.
- ★ אל תסתפק ב"להסתדר" עם המציאות, חפש את הדרך לשלום ולשלימות.
- ★ בכל מקום שבו יש מחלוקת, זו הזדמנות עבורך להביא שלום.
- ★ התורה משקיטה את המאבקים הפנימיים שבתוכנו, ומביאה לשלום.

אמר רבי שמעון בן חלפתא:
לא מצא הקדוש ברוך הוא כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום,
שנאמר: "ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום". (משנה עוקצין ג)

*

ואומר: "אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם,
לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער"

מאי "את אויבים בשער"?
אמר רבי חייא בר אבא: אפילו האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה
בשער אחד, נעשים אויבים זה את זה.
ואינם זזים משם, עד שנעשים אוהבים זה את זה.
שנאמר: "את וְהָב בְּסוּפָה"
אל תקרי "בְּסוּפָה" אלא "בְּסוּפָה". (קידושין ל)

מפי הגאון רבי יעקב הלל שליט"א,
שמענו ביאור האוגד את הקטעים האחרונים יחד:
כאשר אדם לומד עם חברו, והוא רואה אותו מתקשה בתלמודו, ואולי גם טועה
בהבנה.
עליו להיות: "נושא בעל עם חברו"
להיות בלבו עם החבר, להרגיש אותו,
לא להתנשא עליו, אלא לנסות להבין מה מונע מחברו את ההבנה.
ומְכַרְעוֹ לְכַף זְכוּת - לתת מקום אמיתי לחבר, ולנסות לראות את הדברים מנקודת
מבטו,
לדון בדבריו בצורה חיובית, ולא לשלול את סברתו או את טעותו בגסות.
ומתוך כך: מְעַמִּידוֹ עַל הָאֱמֶת.
שכן, כאשר החבר מרגיש שהוא מכבד אותו ואינו מתנשא עליו,
הוא מוכן להקשיב ולשמוע, והוא פותח את עצמו לקבל את האמת, בלי התנגדות.
וממילא: ומְעַמִּידוֹ עַל הַשְּׁלוֹם -
נוצרת ביניהם אחדות וחיבור, שכן שניהם שואפים לאמיתה של תורה.

ומתיישב לבו בתלמודו

ככל שאדם לומד ועוסק בתורה,
מתקן את מידותיו,
מלמד ומשפיע גם לאחרים מתורתו,
כך הולך לבו ומתיישב בתלמודו.
הוא זוכה ליישוב הלב ויישוב הדעת.
הוא הופך להיות אדם מיושב,
אדם שאין דעתו נעה בפני כל רוח מצויה.
הוא גם לא נחפז להשיב ולהורות הוראה,
אלא מתיישב בלבו עד שהדברים ברורים ובהירים.

ובנוסף,
תורתו מתיישבת עמוק בלבו,
אין הדברים נשארים בגדר ידיעה חיצונית -
שיש בה מן השטחיות.
אלא היא מפעפעת בקרבו עד -
שהדברים יושבים בו עמוק,
בהבנה, בהרגשה ובקנין פנימי.

"יהי לבי תמים בחקיקה למען לא אבוש" (תהלים קיט, פ)

אל תלמוד לימוד שטחי, העמק להבין עד שיתיישבו הדברים על הלב!

- ★ ככל שאתה עסוק ביותר דברים כך אתה נמצא ב"פיזור דעת", כשאתה לומד תורה - הנח לכל השאר.
- ★ אם אתה חפץ ב"יישוב דעת", עליך להתיישב בדעתך, ולהבין מה באמת חשוב לך, ולהתמקד בו.
- ★ אם התחלת לימוד מסוים, התמד בו בעקביות, אל תרפה ואל תתפזר לכיוונים אחרים עד שתסיים.
- ★ אדם שלומד תורה ברצינות ובהתמדה, ימצא אותה מתיישבת על לבו, הלב שלו יהפוך ללב של תורה.
- ★ החיים עלולים לבלבל את האדם ולהטות אותו מהמטרה, אדם חכם הוא זה שננעל על מטרה אמיתית.

הם אמרו שלשה דברים:
הוא מתונים בדין,
והעמידו תלמידים הרבה,
ועשו סייג לתורה. (אבות א, א)
*

ומה היו הפסקות משמשות? [בדיבור שדיבר הקב"ה עם משה]
ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין.

והלא דברים קל וחמר:
מה מי שהוא שומע מפי הקב"ה ומדבר ברוח הקדש,
צריך להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין,
על אחת כמה וכמה הדיוט הלומד מן ההדיוט! (ספרא ויקרא)

שואל ומשיב

התהליך שבו הלב מתיישב בלימוד,
מביא להעמקה רבה בלימוד,
לתהליך של שאלה ותשובה.
בינו לבין עצמו,
בינו לבין חבריו,
ובינו לבין רבותיו.

העוסק בתורה ומתייגע בה -
הופך את חייו למערכת של בירור מתמיד,
הוא שואל שאלות על כל צעד ושעל,
במטרה למצוא תשובות.
וכך הוא גם לומד עם חבריו ותלמידיו,
הוא מעורר אותם בשאלות, לחפש ולמצוא תשובות.

ובגירסא אחרת מצאנו:
"שואל כעניין ומשיב כהלכה".
ללמד שצריך לדעת כיצד לשאול, וכיצד להשיב.

"בה אמר ה' עמדו על דרכים וראו, ושאלו לנתיבות עולם, אי זה דרך הטוב,
ולכו בה, ומצאו מרגוע לנפשכם..." (ירמיהו ו, טז)

אל תהסס לשאול, וחפש תשובות אמת המתיישבות על הלב!

- ★ שמור על הסקרנות שלך, אל תפסיק לחקור ולשאול שאלות.
- ★ ככל שתתמיד בעיסוק בתורה, כך תמצא מענה אמיתי לשאלות החיים.
- ★ חיים פשוטים אינם כאלו שאין בהם שאלה ותהיה, אלא כאלו שיש בהם תשובה.
- ★ הרצון המתמיד לדעת ולהבין, מוביל את הלומד לתשובות המשיבות את הנפש.
- ★ התשובות לשאלות הן לא תמיד קלות, אבל יש בהן כדי להקל על מסע החיים הנכון.

הכם אינו מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה...

שואל כענין ומשיב כהלכה...

(אבות ה ז)

*

נח נפשיה דרבי שמעון בן לקיש, והוה קא מצטער ר' יוחנן בתריה טובא
 [כשמת ריש לקיש תלמידו של רבי יוחנן היה מצטער מאוד]
 אמרו רבנן: מאן ליזיל ליתביה לדעתיה?
 [מי ילך ויצליח ליישב את דעתו]
 ניזיל רבי אלעזר בן פדת דמחדדין שמעתתיה.
 [ילך רבי אלעזר בן פדת ששמעותיו בלימוד מחודדות]
 אזל יתיב קמיה כל מילתא דהוה אמר רבי יוחנן,
 אמר ליה תניא דמסייעא לך.
 [ישב רבי אלעזר לפני רבי יוחנן,
 ועל כל דבר שהיה אומר היה מביא הוכחה לדבריו]
 אמר: את כבר לקישא?! [האם אתה כמו ריש לקיש?!]
 בר לקישא כי הוה אמינא מילתא, [ריש לקיש, כאשר הייתי אומר לו
 משהו]
 הוה מקשי לי עשרין וארבע קושייתא [היה מקשה עליי עשרים וארבע
 קושיות]
 ומפריקנא ליה עשרין וארבעה פרוקי [והייתי משיב לו עשרים וארבע
 תשובות]
 וממילא רווחא שמעתא. [וממילא הייתה הסוגיה מתבהרת ומתרחבת]
 ואת אמרת תניא דמסייע לך?! אטו לא ידענא דשפיר קאמינא?! ...
 [ואילו אתה מביא הוכחות לדבריי, האם איני יודע שאכן אמרתי נכון?!]

(בבא מציעא פד)

שומע ומוסיף

דרכו של החכם בלימוד היא -
שהוא קודם כל "שומע",
מקשיב, מאזין, לומד מתוך מה שהוא שומע.
ומתוך כך הוא "מוסיף" -
מוסיף דעת,
מוסיף הבנה,
מוסיף תבונה.
וממשיך ומוסיף עוד ועוד מחכמתו.

וגם,
אדם שלמד והחכים, והוא יודע הרבה,
אל יפסיק לשמוע ולהקשיב לחכמתם של אחרים,
שמתוך כך הוא מוסיף ומחכים עוד ועוד.

"ישמע חכם ויוסף לקח ונבון תחבולות יקנה" (משלי א, ה)

תמיד תקשיב ותשמע, ובכך תוסיף על חכמתך!

- ★ אין דבר כזה ללמוד מספיק, החכמה היא אין סופית.
- ★ אל תסתפק במה שאתה כבר יודע, חפש להבין את מה שאתה עדיין לא יודע.
- ★ אם יש בך ענווה ומוכנות לשמוע, תגלה שאתה כל הזמן מוסיף עוד חכמה והבנה.
- ★ כשאתה שומע משהו, יש לו ערך רק אם הוא באמת מוסיף בתוכך משהו חדש.
- ★ הרגל את עצמך להיות תמיד במצב "הקשבה", זה יוסיף לך הרבה בחיים.

אמר רבי חייא בר אבא, אמר רבי יוחנן:
מאי דכתיב "נוצר תאנה יאכל פריה".
למה נמשלו דברי תורה כתאנה?
מה תאנה זו כל זמן שאדם ממשמש בה מוצא בה תאנים
אף דברי תורה כל זמן שאדם הוגה בהן מוצא בהן טעם (עירובין נד)
*

הלל אומר:
...ודלא מוסיף, יסיף.
[מי שאינו מוסיף בלימודו יאבד גם את מה שלמד] (אבות א, יג)
*

אם אתה מתווכח עם חכם,
אל יהי לך לצער אם נצחך,
כי ממנו תלמוד ותוסיף חכמה.
אם תנצח אותו מה תרויח?
אבל אם נצחך, בזה הרווחת אשר ידעת עתה מה שלא ידעת קודם לכן
(ספר חסידים)

הלומד על מנת ללמד

כשאדם לומד תורה,
ואינו מחזיק טובה רק לעצמו,
אלא יש בו כוונה ללמד לאחרים,
להשפיע את הטוב שקנה בעמלו גם לזולת,
הלימוד שלו יהיה שונה,
בהיר יותר, עמוק יותר, יסודי יותר.
האחריות והצורך בהעברת הדברים -
משפיעה על הלימוד עצמו.

על לומד התורה להבין ולדעת,
שהתורה לא ניתנה לו רק עבור עצמו,
אלא למען הכלל כולו,
והתורה הלוא של כל ישראל היא,
ולכל יהודי יש את חלקו המיוחד בתורה.
ופעמים שצריך הלומד לצמצם את השגותיו הגדולות בתורה,
ולעסוק בלימוד פשוט יותר מכפי יכולתיו,
במטרה להשפיע לאחרים ולחבר אותם גם לתורה.

"וְעַתָּה כְּתֹבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמָּדָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁמְרָהּ בְּפִיהֶם..."
(דברים לא, יט)

אל תלמד רק למען עצמך, ללמד כדי שתוכל להשפיע טוב
לאחרים!

- ★ אל תשמור את כל הטוב שלמדת לעצמך, חלוק את חכמתך עם האחרים.
- ★ בשעת הלימוד בחן את עצמך האם הדברים ברורים לך כדי שתוכל להסביר גם לאחרים.
- ★ התורה ניתנה בחינם, למד את עצמך להעניק חכמה בחינם.
- ★ החלק שלך בתורה הוא מיוחד ונדיר, רק אתה יכול ללמד אותו.
- ★ כאשר אדם חולק את אור התורה שלו, הוא הופך לאדם מאיר.

רבי ישמעאל אומר:

הלומד תורה על מנת ללמד, מספיקין בידו ללמוד וללמד. (אבות ד, ה)

*

הלל הזקן אומר:

בשעת המכניסין פזר, בשעת המפזרים כנס.

ואם ראית דור שהתורה חביבה עליו - פזר.

שנאמר: "יש מפזר ונוסף עוד".

ואם ראית דור שאין התורה חביבה עליו כנס.

שנאמר: "עת לעשות לה' הפרו תורתך" (ברכות סא)

*

אלא מצוה על כל חכם וחכם מישראל

ללמד את כל התלמידים

אע"פ שאינן בניו,

שנאמר: "ושננתם לבניך".

מפי השמועה למדו, "בניך" - אלו תלמידיך, שהתלמידים קרויין בנים,

שנאמר: "ויצאו בני הנביאים"... (רמב"ם, הלכות תלמוד תורה א)

והלומד על מנת לעשות

המטרה העיקרית של לימוד התורה,
הוא כדי ליישם את הלימוד בחיי המעשה.
לימוד מתוך מטרה זו יוביל את הלומד להעמיק ולעייין,
ולהוסיף ידע בכל חלקי התורה,
כדי שידע לעשות את המוטל עליו.

וגם מי שכל חייו עוסק בתורה,
ומעמיד תלמידים,
לעולם אין די במה שלמד,
ותמיד הוא ימצא בתורה איך להיטיב את עשייתו,
ולהוסיף בעצמו דרגות רוחניות.

רק חזק ואמץ מאוד לשמר לעשות בכל התורה אשר צוה משה עבדי אל תסור
ממנו ימין ושמאלו למען תשכיל בכל אשר תלך" (יהושע א, ז)

למוד על מנת לעשות, ותעשה את עצמך טוב יותר!

- ★ בכל מה שאתה לומד, חפש איך אתה יכול להשתפר בצורה מעשית.
- ★ לימוד תורה אינו תיאוריה, הוא נועד להאיר במעשים.
- ★ ככל שאדם לומד יותר, כך הוא מבין שהוא מסוגל לעשות הרבה יותר.
- ★ הבחירה היא תמיד בידינו, התורה מלמדת אותנו לבחור נכון.
- ★ בעולם המעשה - המעשים הטובים שלנו יוצרים את השינוי.

כל שישנו במקרא ובמשנה ובדרך ארץ לא במהרה הוא חוטא,
שנאמר: "והחוט המשולש לא במהרה ינתק",
וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן הישוב...

וכבר היה רבי טרפון וזקנים מסובין בעלית בית נתזה בלוד,
נשאלה שאלה זו בפניהם: תלמוד גדול או מעשה גדול?
נענה רבי טרפון ואמר: מעשה גדול.
נענה רבי עקיבא ואמר: תלמוד גדול.
נענו כולם ואמרו: תלמוד גדול, שהתלמוד מביא לידי מעשה. (גיטין מ)

"אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם"
הלמד לעשות, לא הלמד שלא לעשות.
שהלמד שלא לעשות, נוח לו שלא נברא. (ספרא בחוקתי)

*

מרגלא בפומיה דרבא: תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים
שלא יהא אדם קורא ושונה, ובוטט באביו ובאמו וברבו,
ובמי שהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין.
שנאמר: "ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם"
"לעושים" לא נאמר, אלא "לעושיהם". (ברכות יז)

המחכים את רבו

תלמיד שלומד ברצינות,
ועולה שלב אחר שלב במעלות התורה,
הוא תלמיד "המחכים את רבו".
גם מפני שהרב שיודע שיש לו תלמיד שכזה -
יתאמץ יותר להעמיק ולהרחיב את לימודו.
ונמצא שהרב מחכים את עצמו עבור התלמיד.

וגם מפני שבהיותו -
שואל ומשיב,
שומע ומוסיף,
הוא מחכים את רבו עוד ועוד.
ונמצא שהתלמיד גם מחכים את רבו,
שלומד ממנו.

"חכם בְּנֵי וְשֹׁמֵחַ לְבִי וְאֹשִׁיבָה חֹרְפֵי דְבָר" (משלי כז, יא)

ככל שתהיה תלמיד טוב יותר, כך הרב שלך יהיה גם חכם יותר!

- ★ אל תהסס לשאול שאלות בלימוד, אם לא תשאל איך תבין.
- ★ ככל שתלמד יותר תורה, כך תמצא את המעיין השופע עבורך בעוצמה.
- ★ אין שלב שבו אפשר להפסיק ללמוד, טבעה של החכמה שהיא מתגברת והולכת.
- ★ חכמתו של הרב העוסק בתורה אינה מוגבלת, היא מתרחבת יחד עם התלמיד.
- ★ על הרב המלמד תורה לצמצם את עצמו לשכלו של התלמיד, ולהתרחב בהתאם ליכולת הקליטה.

והיינו דאמר רבי חנינא:
הרבה למדתי מרבותי, ומחבירי יותר מרבותי,
ומתלמידי יותר מכולן.

רבי חנינא בר פפא רמי [הקשה]:
כתיב: "לקראת צמא התיו מים",
וכתיב: "הוי כל צמא לכו למים".
אם תלמיד הגון הוא "לקראת צמא התיו מים".
ואי לא: "הוי כל צמא לכו למים" (תענית ז)

*

"המחכים את רבו"
רמז, שהתלמיד, כדי שלעולם יהיה חושק ללמוד מרבו,
צריך שיחזיק את רבו לחכם ויודע,
ואז יהיה חושק ללמוד מחכמתו.
אמנם אם אינו מחזיקו לחכם,
אז לא ישתדל לרדוף אחריו שילמדנו,
ויתרשל באופן שישאר חסר מקנין התורה... (מדרש שמואל)

וְהִמְכוֹן אֶת שְׁמוֹעָתוֹ

על התלמיד הלומד מרבו -
לכוון ולדייק את מה ששמע ממנו,
לא להוסיף ולא לגרוע על דבריו,
אלא להעביר אותם הלאה במדויק,
כדי לשמר את הדברים קרובים למקור.

ומשמעות נוספת:
ככל שאדם מוסיף ולומד תורה מפני רבותיו,
כך מוטל עליו לכוון את הדברים ששמע,
ולסדר אותם בצורה שיטתית בהירה ורהוטה,
כדי שהדברים יהיו מסודרים ולא מבולבלים.

"וַיֹּאמֶר אֵלֵי ה': בֶּן אָדָם שִׁים לְבָבְךָ, וּרְאֵה בְּעֵינֶיךָ וּבְאָזְנֶיךָ שְׁמָע, אֵת כָּל אִשָּׁר
אֲנִי מְדַבֵּר אֵתְךָ לְכָל חֻקֹּת בֵּית ה' וְלְכָל תּוֹרָתוֹ...'" (יחזקאל מד, ה)

עליך לכוון ולדייק את הדברים ששמעת, ולסדר אותם בבהירות!

- ★ לימוד תורה הוא עניין מהותי ומשמעותי, היה מדויק.
- ★ מה שאתה שומע צריך להיות נכון ומדויק, לא בערך ולא כמעט.
- ★ סטייה קטנה מן האמת עלולה להוביל לתוצאות הרות אסון.
- ★ התורה עוברת במסורת כבר אלפי שנים, בזכות שאיפה לאמת ולדיקו מקסימלי.
- ★ ככל שאדם לומד יותר תורה, כך עליו להשקיע בסדר ובבהירות של כל הנלמד.

אומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון,
ועל מה שלא שמע, אומר לא שמעתי... (אבות ה, ז)

*

היה רבי יהודה הנשיא מונה שבתן של חכמים....

לר' עקיבא קרא לו: אוצר בלום.

למה רבי עקיבא דומה?

לפועל שנטל קופתו ויצא לחוץ.

מצא חטים מניח בה, מצא שעורים מניח בה,

כוסמין מניח בה, פולין מניח בה, עדשים מניח בה.

כיון שנכנס לביתו מברר חטים בפני עצמן, שעורים בפני עצמן, כוסמין בפני

עצמן, פולין בפני עצמן, עדשים בפני עצמן.

כך עשה ר' עקיבא ועשה כל התורה טבעות טבעות. (אבות דרבי נתן יח)

וְהָאֹמֵר דָּבָר בְּשֵׁם אֹמְרוֹ

כל אדם בישראל יש לו חלק מיוחד משלו בתורה,
וכל אדם שזוכה ומחדש חידושי תורה -
לאמיתה של תורה,
הרי חידושים אלו הם מחלקו המיוחד לו בתורה.
ולכן, יש חשיבות מיוחדת,
למי שרוצה "לקנות" תורה,
להפוך אותה לקניין ולהטמיע אותה בתוכו,
לומר דבר בשם אומרו,
ולייחס את הדברים ששמע -
לבעל הקניין.
וחלילה,
שלא יאמץ אדם לעצמו,
דברים שאמרו אחרים,
ויאמר אותם בשמו.

"... וְתֹאמַר אֶסְתֵּר לְמֶלֶךְ בְּשֵׁם מְרַדְּכִי" (אסתר ב, כב)

אמור דבר בשם אומרו!

- ★ לכל אדם חלק מיוחד משלו בתורה, תן כבוד לחלק של כל אדם.
- ★ זו לא בוושה להודות שלמדת מאחרים, להפך, ככל שלמדת יותר כך אתה חכם יותר.
- ★ אמירה של אדם מאירה משהו מנשמתו, האמירה בשמו מכירה באור המיוחד שלו.
- ★ הידע שלנו בתורה אינו בזכותנו, הוא בזכותם של כל הלומדים שקדמו לנו.
- ★ את התורה עלינו להפוך לקניין בנפשנו, ולעשות זאת ביושרה ובאמונה.

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא:
כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם.
שנאמר: "ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי" (מגילה טו)

*

אמר רב יהודה אמר רב:
מאי דכתיב "אגורה באהלך עולמים",
וכי אפשר לאדם לגור בשני עולמים?
אלא, אמר דוד:
רבוננו של עולם, יאמרו דבר שמועה מפי בעולם הזה.

דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי:
כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה,
שפתותיו דובבות בקבר.

ואמר רבי יצחק בר זעירי מאי קראה:
"וחכך כיון הטוב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישנים" (בכורות לא)

וְהֶעֱרַב גַּא...
אֶת דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ
וּבְפִיּוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל,
וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ, וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּלִנּוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ,
וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לְשִׁמְחָה....

